БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЁШ ЛЕНИНЧИ

Газета 1925 йил 8 феврралдан чиқа бошлаган

1990 йил 2 май Чоршанба
№ 84. (13.520).
Баҳоси 3 тийин.

• ЎЗБЕКИСТОН ЛКСМ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ОРГАНИ •

ТИНЧЛИК ВА МЕҲНАТ БАЙРАМИ

Тошкент

Яна — Биринчи Май, халқнинг энг севимли байрамларидан бири. Одамлар ўзларининг эзгу орзу-умидларини мана шу байрам билан боғлайдилар.

Меҳнаткашлар халқаро бирдамлик куни ўзининг шонли тарихига эга. Бу кун иккинчи Интернационалнинг 1889 йил 14—21 июль кунлари Парижда ўтган конгрессида белгиланган эди. Келгуси йилдаёқ у бир қанча мамлакатларда кенг нишонланди. Бу йилги Биринчи Май алоҳида эътиборга сазовор, чунки бу байрам юзинчи марта нишонланмоқда.

Меҳнаткашларнинг халқаро бирдамлик куни мамлакатимизда турлича байрам қилиниб келди: инқилобга қадар чор ҳукумати маъмурларига қарши қаратилган.

Бугунги кунда Май байрами бутунлай бошқача вазиятда нишонланмоқда. Биз партия ташаббуси билан мамлакатда амалга оширилаётган қайта қуриш шароитида бу байрамни олтинчи марта нишонлаяпмиз. Жамиятда мураккаб, чинакам инқилобий жараёнлар содир бўлмоқда, демократия, ошкоралик, тобора кенг қулоч ёймоқда. Эндиликда ҳозирги давримизни шуларсиз тасаввур қилиш қийин. Биз орзу қилаётган барча мақсадларни амалга ошириш осон бўлмаяпти.

КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига ҳаракат дастури лойиҳасида ўртага қўйилган мақсадларнинг аниқлиги барча совет кишилари сингари Ўзбекистон меҳнаткашларига ҳам жараёнлар қанчалик қийин кечмасин, қайта қуриш пировард натижада муваффақият қозонишига ишонч бағишлайди.

Кейинги йилларда Тошкентдаги анъанавий Биринчи Май намойишлари дабдабабозликдан тобора ҳоли бўлмоқда. Корхоналар ва ноҳиялар ўз сафларини безатиш учун ким кўпроқ маблағ сарфлаш мақсадида мусобақалашиш энди сезилмайди.

Эрталаб соат 10. Ўзбекистон ССР Президенти, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби И. А. Каримов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюросининг аъзолари ва аъзоликка номзодлари Д. Д. Берков, П. В. Догонкин, А. С. Ефимов, М. И. Иброҳимов, А. Й. Икромов, С. Мамарасулов, Р. А. Попов, Ж. Ҳамидов, Ҳ. Алимова, И. Ҳ. Жўрабеков, Б. Ф. Сатин, А. Й. Фозилбеков, Ўзбекистон ССР Вазирлар Кенгашининг Раиси Ш. Р. Мирсаидов, Ўзбекистон ССР Олий Совети Раисининг ўринбосари В. И. Бугров, Ўзбекистон ССР Вазирлар Кенгаши Раисининг ўринбосарлари М. М. Орипжонов, Б. С. Ҳамидов, Т. Я. Шарипов, Қизил Байроқ орденли Туркистон ҳарбий округи қўшинлари қўмондони генерал-полковник И. В. Фуженко, Ўзбекистон ССР Давлат хавфсизлиги комитетининг раиси А. С. Моргасов Тошкент курантининг садолари остида ҳукумат минбаридан жой оладилар.

Меҳмонлар учун ажратилган минбарларда одамлар гавжум. Бу ерда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг аъзолари ва аъзоликка номзодлари, тафтиш комиссиясининг аъзолари, мамлакат ва жумҳурият халқ депутатлари, партия, уруш ва меҳнат ветеранлари, ишлаб чиқариш новаторлари ва илғорлари, фан ва маданият арбобларини кўриш мумкин. Улар билан ёнма-ён кўпдан-кўп чет эллик меҳмонлар, Афғонистон жумҳурияти, Ҳиндистон жумҳурияти, Монголия Халқ жумҳурияти бош консулхоналарининг, Куба жумҳурияти консуллик пункти, Ливия араб социалистик халқ жамоҳирияси бош консулхонасининг вакиллари туришибди.

В. И. Ленин майдони узра фанфара садолари янграйди. Парадлар хиёбони алвон рангда товланади — намойишни байроқдорлар қўшма сафлари бошлаб беради. Улардан кейин Тошкентнинг ишчилар гвардияси — партия, уруш ва меҳнат ветеранлари шаҳдам қадамлар билан майдонга кириб келадилар. Оғир уруш йилларида мамлакатни ҳимоя қилиш ва урушдан кейинги йилларда уни вайронагарчиликлардан тиклаш учун ўз кучини ва ҳаётини аямаган кишилар кўксидаги кўпдан-кўп орден ва медаллар май қуёши нурларида товланади.

«Май» ва «Тошкент» сўзлари чиройли қилиб ёзилган машиналар майдонга кириб келади. Уларнинг ортидан эса Ўзбекистон пойтахти меҳнат жамоаларининг вакиллари юра бошлайдилар.

Мана «Миконд» заводининг меҳнаткашлари майдон бўйлаб ўтиб бормоқдалар. Корхонада ишлаб чиқариш соҳасида доимо дурустгина натижаларга эришилмоқда. Ишчилар, инженер-техник ходимларнинг куч-ғайратлари туфайли шу йилнинг тўрт ойи ичида пландан ташқари анчагина фойда олинди.

Суҳбатдошимиз — «Миконд» заводининг слесари, меҳнат жамоаси кенгашининг раиси В. Е. Перевалов шундай дейди:

— Яқинда ўтказилган шанбаликда корхонанинг бутун жамоаси ўз иш жойларини эгаллади. Биз шу куни ўн беш минг сўм ишлаб топдик. Мана шу маблағнинг ҳаммаси ўтган йиллардан фарқ қилиб, жамоанинг ўзида қолдирилди. Биз ана шу маблағдан ижтимоий муаммоларни ҳал этиш учун фойдаланишга қарор бердик. Ноҳия меҳр-мурувват жамғармасига бир ярим минг сўм ўтказдик.

Тошкентдаги илғор корхоналардан бирининг жамоаси фақат ўзи тўғрисида ўз фаровонлиги ҳақида ўйламайди. Чернобиль бошига тушган кулфат миллион-миллион совет гражданлари қалбини қайғуга солди. Корхона ходимлари Чернобиль банк счётига 10 минг сўм ўтказдилар.

Октябрь ва Ленин, Чилонзор ва Киров ҳамда Ўзбекистон пойтахти бошқа ноҳиялари корхоналарининг меҳнаткашлари мусиқа садолари остида майдондан ўтадилар. Партия бутун жамиятимизни инқилобий қайта қуришни бошлаган экан, уларга — ишчи ва хизматчиларга алоҳида таянади. Октябрь революцияси номли ва «Ташсельмаш» заводлари, «Средазкабель» ва В. П. Чкалов номли авиация бирлашмаларининг меҳнат жамоалари анчагина ютуқларга эришдилар.

Яна шуни айтиш мумкинки, агар партия пролетариатга алоҳида таянаётган бўлса, ишчилар синфи ҳам партиядан умидвордир. Бугунги кунда КПСС ва унинг жанговар отряди бўлган Ўзбекистон коммунистлари мураккаб даврни бошдан кечирмоқда. Партияга ҳуружлар кучайди. Муайян бузғунчи кучлар унинг сафларини пароканда қилишга уринмоқдалар.

Мана намойишчилар сафларида Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартияси 50 йиллиги номли тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмаси меҳнат жамоасининг вакиллари бормоқда. Оммавий харидоргир моллар ишлаб чиқаришга ихтисослашган корхона ишлаб чиқариш топшириқларини муваффақиятли уддаламоқда. Шу йил бошидан бери корхонада 270 мингтадан ортиқ кийим-кечак тайёрланди. Пландан ташқари олинган фойда салкам уч миллион сўмни ташкил этди. Ана шу маблағларнинг бир қисми жамоадаги ижтимоий масалаларни ҳал этишга сарфланади.

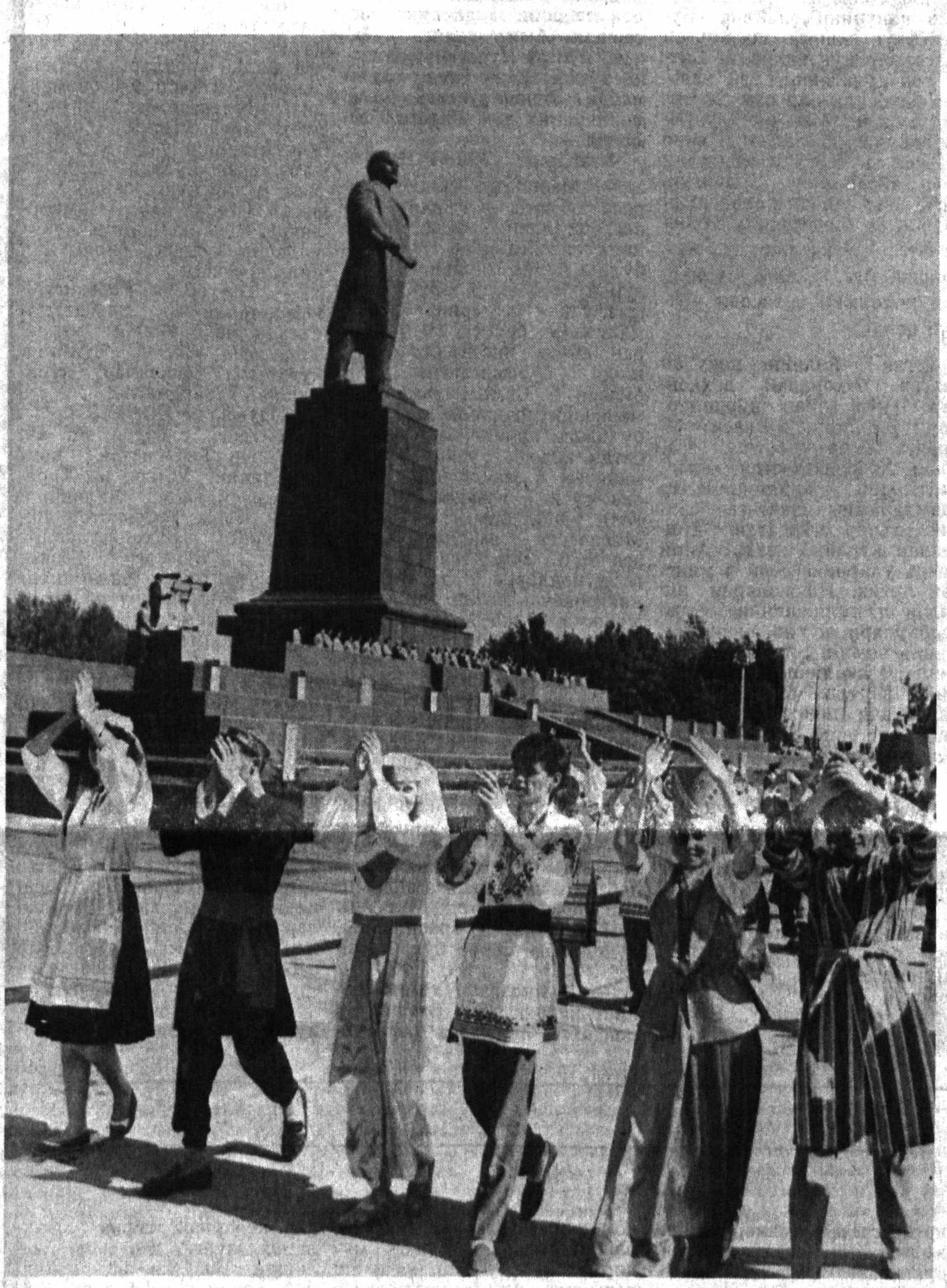
— Эришилган муваффақиятлар — бутун жамоанинг меҳнат самарасидир. — деди бирлашма партия комитетининг котиби Т. С. Собитов. — Аммо биз ҳақли равишда коммунистлар бунда пешқадамлик қилмоқдалар, деб айтишимиз мумкин. Ташкилотимиз кенгаймоқда. КПСС сафларига жамоа ишонч билдирган энг муносиб кишиларни қабул қилаяпмиз.

... Намойишчилар оқими сийраклаша бошлайди. Тошкентликларнинг жумҳурият бош майдонидан ўтиши бир соатдан камроқ вақт давом этди. Бироқ мана шу бутун қуёшли май кунида халқ сайиллари давом этди. Байрам боғлар ва хиёбонларга, стадионлар ва маданият саройларига, кўчаларга ўтгандек бўлди. Мана байрам тантаналаридан бир нечта энг ёрқин жиҳатларини тилга оламиз. Халқлар дўстлиги саройи ва Навоий театри олдидаги майдонлар болалар ихтиёрига берилди. Улар бу ерда асфальтга расм чизиш конкурсини ўтказдилар. улар ясаган буюмлар кўргазмалари ташкил этилди, ёш артистлар катта концерт программасини намойиш этдилар. Шундан кейин улар катта ёшдаги кишилар билан театрлаштирилган томошаларда иштирок этдилар.

Тошкентдаги маданият ва истироҳат боғларининг ҳар бири ушбу кунга ўз программасини тайёрлади. Тельман номли боғда Куйбишев ноҳиясининг минглаб аҳолиси сайил ўтказди. Бу ерда партия, уруш ва меҳнат ветеранларининг учрашуви бўлди. Фурқат номли боғда халқ сайиллари «Тинчлик ва бирдамлик» шиори остида ўтди. Ленин комсомоли номли истироҳат боғи тошкентликларни «Бутун ер куррасида тинчлик бўлсин» деган катта байрам программасини томоша қилишга таклиф этди. Ленин ноҳиясининг бадиий ҳаваскорлик жамоалари эса ўзларининг тингловчилар ва томошабинлар билан учрашувини «Курramиз узра тинчлик, меҳнат, май абадийдир» деб номладилар. Хуллас, Ўзбекистон пойтахтидаги барча 16 та истироҳат боғида шу куни байрам тантанаси ҳукмронлик қилди.

Кечқурун эса Тошкент осмонини байрам мушакбозлиги ёритди. Байрам ҳаммада зўр таассурот қолдирди.

В. ГЛАДИЛОВ,
В. ДРАЧЕВ,
ЎзТАГ мухбирлари.

Москва

Бу йилги Биринчи Майнинг ўзига хос таровати бор. Жаҳон меҳнат аҳлининг халқаро бирдамлик куни Биринчи Май оммавий байрам қилинганига юз йил тўлганлиги учунгина шундай эмас. Жамиятимиз янгиланмоқда. Ўзимиз ҳам ўзгариб бораяпмиз. Қолоқлик исканжасини улоқтириб ташлаб, мустақил ўйлайдиган бўлиб қолдик, олдиндан ёзиб қўйилган нутқлардан, тадбирбозликдан воз кечаяпмиз, яқин ўтмишда ана шундай нутқлар ва тадбирбозликлар ҳаммани ва ҳамма ишни, ҳатто Биринчи майни ҳам ўзига бўйсундириб олган эди.

Қизил майдонда тўпланган одамлар бамисоли денгизнинг мавжланишини эслатади. Илгариги пайтларда байрамдан анча аввалроқ намойиш қатнашчиларининг рўйхатлари осиб қўйилар, намойишга чиқиш ҳақидаги буйруқни бажармаган кишиларга тазйиқ ўтказиларди.

Қайта қуриш жараёнида ўзининг «узатмачилик» юмушидан аста-секин халос бўлиб, чинакам жанговар хислатини намойиш қила бошлаган Москва касаба уюшмалари билан бу галги митинг-сайилнинг ташкилотчилари бўлдилар. СССР Президентининг «Москва ҳудудидаги оммавий намойишлар Садовое кольцо доирасида ўтказилишини тартибга солиш тўғрисида»ги фармонига биноан митингга ва ундан кейин ўтказиладиган намойишга СССР Вазирлар кенгаши ижозат берди.

Москва шаҳар касаба уюшмалари кенгашининг даъватига биноан халқ хўжалиги ҳар хил тармоқларининг меҳнатчилари эрталаб соат саккиздан бошлаб тўпландилар, сўнгра Кремль томонга йўл олдилар. Улар вазирлар, тармоқ штабларининг раҳбарлари билан биргаликда москваликларнинг: «Яшасин демократия, йўқолсин сафсатабозлик!», «Тажрибабозлик етар, ишлаш керак!», «Нарх-наволарни касаба уюшмалари назорат қилсин!», «Бозор иқтисодиётини қўллаб-қувватлаймиз, ишсизликка йўл қўймаймиз!», «Ёшларнинг муаммоларига эътибор берилсин», «Пинҳона иқтисодиёт корчалонлари жавобгарликка тортилсин», «Умумбашарий қадриятлар тантана қилсин!», «Қудратимиз — бирликда» деган фикрлари, шубҳа-гумонлари ва ташвишларини ифодалайдиган плакатлар ва транспарантлар билан Қизил майдон атрофида саккиз оқим бўлиб саф тортдилар.

Эрталаб соат 10. Мавзолейнинг марказий минбарига СССР Президенти, КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари **М. С. Горбачев**, СССР Вазирлар Кенгашининг Раиси **Н. И. Рижков**, СССР Олий Советининг Раиси **А. И. Лукьянов**, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолари ва аъзолигига номзодлар, СССР Олий Совети палаталарининг раислари, Россия Федерацияси, Москва раҳбарлари, пойтахт меҳнат коллективларининг намояндалари чиқадилар.

Байрам меҳмонлари орасида уруш ва меҳнат ветеранлари, СССР ва Москва Советининг халқ депутатлари, жамоат ташкилотларининг вакиллари бор. Чет эллик меҳмонлар, СССРдаги дипломатия ваколатхоналарининг бошлиқлари ҳам шу ерда.

Москва шаҳар касаба уюшмалари кенгашининг раиси **В. П. Шчербаков** митингни очди. ВЦСПС раиси **Г. И. Янаев** микрофон ёнига келади.

— Бугун, — деди у, — меҳнаткашларнинг бирдамлиги, бирлиги ва қардошлигини намойиш қилиш учун қайта қуриш йўлида ўз меҳнати билан курашаётган кишилар Қизил майдонга йиғилдилар. Бозор иқтисодиётига ўтилишининг биринчи босқичида мамлакат аҳолисининг энг кам даромадли табақалари фаровонлигига таъсир қилишини ҳаммамиз тушуниб турибмиз. Шу муносабат билан меҳнаткашларнинг иқтисодий ҳимояланиш системасини вужудга келтириш, уларнинг манфаатларини қаттиқ туриб ҳимоя қилиш ВЦСПСнинг, совет касаба уюшмаларининг вазифасидир. Башарти биз меҳнаткашларнинг конституцияда кафолот берилган меҳнат қилиш ҳуқуқи таъминланишини зўр қатъият билан талаб қилмасак, касаба уюшмалари бўлмай қоламиз.

ВЦСПС раиси ер куррасидаги барча кишиларни башарият тараққиётининг инсонпарварлик ва демократик мақсадларига эришмоқ учун янада зўр ғайрат билан биргаликда ҳаракат қилишга чақирди.

Митинг тугайди, Қизил майдон ҳаракатга келади. Энди москваликлар саф тортиб тарих музейидан Василий Блаженний ибодатхонаси томон ўта бошлайдилар. Митинг қатнашчиларидан кейин бу ерга Москва Совети ва сайловчиларнинг бирлашмалари уюштирган ноҳияларнинг сафлари кетма-кет кела бошлайди.

Намойишчилар орасида гарчи ҳали ҳам одатга кўра «норасмий» деб аталсалар-да, аммо ҳозирнинг ўзидаёқ сиёсий турмушимизнинг салмоқли воқелиги бўлиб қолган хилма-хил ташкилот ва ҳаракатларнинг намояндалари бор. Шиорларнинг хилма-хиллиги бунинг яққол далилидир: очиғини айтганда, баъзи транспарантлар яққол далилидир.

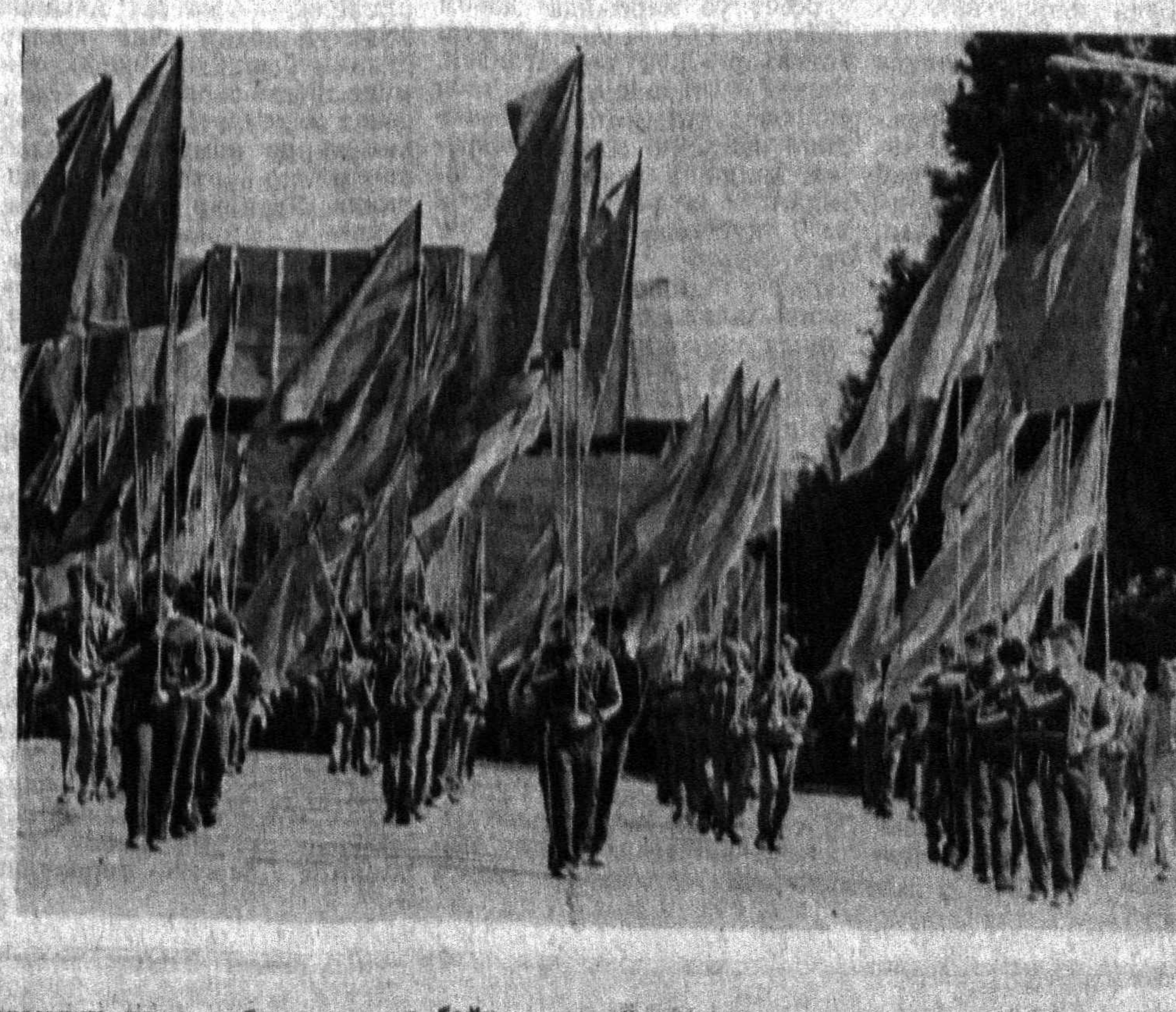
Биз бу ҳақда байрам меҳмони — етакчи совет иқтисодчиларидан бири, СССР халқ депутати **П. Г. Бунич** билан гаплашдик.

— Бизнинг бозор иқтисодиётига ўтишдан бошқа иложимиз йўқ, — дейди у. — Мана шу иқтисодиёт ишлай бошлаши учун тўртта асосий шарт-шароит зарур. Биринчидан, инсон ишлаб чиқариш воситаларининг ҳақиқий соҳиби бўлиб қолсин.

Иккинчидан, ҳозиргидек, ёмон ишлаётган корхоналарга яхши ишлаётган корхоналардан пул олиб беришни бас қилиб, уларга солиқ солишга ўтиш керак. Учинчидан, тўғри нарх-наво зарур, эркин бозор нархи эса мана шундай бўлади. Ниҳоят тўртинчидан, рақобат керак. Майли, аэрофлот ўнта бўла қолсин. Бироқ бу ишни дарҳол қилишнинг иложи йўқлиги сабабли, келинглар, лоақал аэрофлотни тўрт қисмга бўлайлик.

Қизил майдонга келувчи москваликлар оқими аста-секин тугаб боради, бу ердаги сайл ниҳоясига етиб, пойтахтнинг ҳар хил жойларида ўнлаб халқ сайллари, шодиёна кўча карнаваллари бошланиб кетади.

Қизил майдондан репортаж олиб берган ТАСС махсус мухбирлари:
В. БЕЗБРЕЖНИЙ, И. ВЕКСЛЕР, Р. КАРЯКИН, А. СУЛЬДИН, Б. ШЕСТАКОВ.

1990 йил. 1 Май. Жумҳурият бош майдонида — меҳнаткашларнинг Халқаро бирдамлик кунига бағишланган байрам намойиши.

Р. НУРИДДИНОВ ва В. МИЛЕНЬКИЙ олган суратлар.

Пойтахтнинг Чилонзор ноҳиясидаги 37-кечки ўрта мактабда ёшларга таълим беришнинг янги усуллари жорий этила бошланди. Шу боисдан, энди ўқитувчилар «талаба излаб» юришмайди. Аввало, илм даргоҳи жамоаси йигит-қизларга ўқиш билан бирга касб-ҳунар ҳам ўргатишни ўзларига бош мақсад қилиб олишди. Кечки мактабни тугатганлар энди аттестат билан касб ўрганганлиги ҳақидаги ҳужжатни ҳам оладилар.

Мактабда тиббиёт синфларига қизиқиш, эътибор катта. Бу ерда таҳсил олганлар кичик тиббиёт ҳамшираси бўладилар. Шу билан бирга, синфда қўшимча машғулотлар ҳам ўтказилади: лотин тили, фармакология, генетика ва массаж элементлари. Тиббиёт синфларида ўқиган йигит-қизлар 2-жумҳурият клиник шифохонаси, қон қуйиш институти, тўқимачилик комбинатининг тиббиёт-санитария бўлимлари — оталиқ корхоналарида амалий машғулот ўтказдилар.

Мактабда болалар боғчаларининг тарбиячилари ҳам ўз касбларини такомиллаштиришлари мумкин. Кечки мактабда ўзбек тилини ўрганиш бўйича махсус курслар ҳам ташкил этилган.

СУРАТДА: кечки мактабда болалар боғчаларининг тарбиячилари Маргарита Кружалина ёрдамида машғулот ўтишмоқда.

Сураткашлар: Г. ИГНАТЬЕВ, Р. ШАМСУТДИНОВ (ЎзТАГ).

Комсомол турмуши: қайта қуриш қандай бормоқда?

КЎПДАН ҚУЁН ҚОЧОЛМАС

БУЛУНҒУР НОҲИЯ КОМСОМОЛ ХОДИМЛАРИ БИЛАН МУСОҲАБА

— Кўпчиликнинг комсомолдан ихлоси қайтган. «Ундан умид йўқ, бирор бир тайинли ишни бажариш қўлидан келармиди, фирқанинг сўзсиз итоатгўйига айланиб қолди» деган гапларни ҳозирги кунда эшитиш оддий ҳолга айланиб қолди. Бу гап сизларга оғир ботмайдими?

Фозилжон УМАРОВ, ноҳия комсомол қўмитасининг иккинчи котиби:

— Тўғри, ҳозир ҳар қадамда бу гапларга дуч келаяпмиз. Комсомол 70—80-йилларда ўз эркини йўқотиб қўйди. Турғунлик йиллари даврида у фирқанинг чизган чизиғи бўйича ҳаракат қилди. Миқдор ортидан қувиш, сифатга кам эътибор бериш, ёшларимизнинг қадр-қимматига путур етказди. Меҳнатни қилган комсомол бўлди-ку, лекин унинг роли ҳеч қандай билинмади. Қисқаси, комсомолдан талаб қилишлар шундай ошдики, уларни бажаришнинг ҳеч иложи йўқ эди. Олдинги комсомол билан ҳозирги комсомолнинг фарқи анча. Ёшлар ҳаётимизда рўй бераётган воқеаларни тўғри англаб билаяптилар, ўз муносабатларини билдирмоқдалар. Мамлакатимиз иқтисодий жиҳатдан танг аҳволга тушиб қолишининг сабабларини комсомолга, ёшларга йўйиш тўғри эмас. Аксинча, мавжуд муаммоларни биргаликда бартараф этиш йўлларини ўйлаш керак.

— Айтайлик, бор айбни олдингилар қилиб қўйган. Ўша давр ҳаёти, ўша давр вазиятидан келиб чиқиб, комсомолни қолоқликда айблаймиз. Ҳозир ҳам комсомолнинг ишини қониқарли деб бўлмайди-ку?

Алишер ШОДМОНАЛИЕВ, шўъба мудирининг ўринбосари:

— Ёшларимиз бугунги кунда жуда жуда ҳам фаоллар. Улар ечимини кутиб ётган муаммоларнинг тезроқ ҳал бўлишини истащади. Ҳали қишлоқларимизнинг ҳаммасини обод, йўллари равон, хонадонларни водопровод сув, газ билан таъминланган дея олмаймиз. Комсомол ташкилоти ўз номи билан ёшларнинг сиёсий ташкилотидир. Унинг қўлидан ижтимоий муаммоларни ечиш келмайди. Лекин биз шундай экан, деб қўлимизни қовуштириб қараб турганимиз йўқ. Иложи борича ёшларга ёрдам бераяпмиз. Камчиликларимиз ҳам етарли. Биз уни элга достон қилиб айтганимиз билан нима ўзгаради? Комсомолдан фақат талаб қилмасдан унинг обрўсини кўтариш йўлларини биргаликда ўйлаш ҳам керак. Ахир кўпдан қуён қочиб қутилмас деб бекорга айтишмаган-ку.

— Ҳозирги кунда мамлакатимиз ёшлари орасида жиноятга қўл уриш ҳоллари тез-тез содир бўлиб турибди. Ўғирлик, қотиллик, фоҳишабозлик, гиёвандлик каби ёмон иллатлар камайиш ўрнига йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Бунинг асосий сабаби ишсизликка бориб тақалади. Ноҳиянгизда ёшлар ҳаётига салбий таъсир кўрсатувчи ана шу муаммо қандай ҳал этилаяпти?

Абдумалик ХОЛИҚОВ, йўриқчи:

— Ишсизлар... 70 йилдан ортиқ вақт ўтдики инсоннинг қадр-қимматини ерга урувчи бу муаммо бизда тўла ҳал қилинмаган. Ташвишлиси шундаки, уларнинг сони беқиёс ўсиб бормоқда. Жумҳуриятимиз аҳолисининг 45 фоизи ночор аҳволда, бир миллиони ишсиз. Албатта бу рақамлар Ўзбекистондек жаннатмакон ўлка учун ачинарли ҳол. Ноҳиямизга ҳукуматнинг кейинги беш йил ичида қабул қилган қарорлари зиён етказди. Битта алкоголизмга қарши кураш қонунини олайлик. Бутун-бутун винога мослашган токзорлар йўқ қилинди. Битта ток кўчатининг ўзи давлат баҳосида бир сўм 20 тийин туради. Мен буни узумзорларнинг қайтадан вино навларига мослаштирилгани учун айтаяпман. Булунғурдаги вино заводи олдин шарбат ишлаб чиқаришга, кейин томатга ўтказилди. Ана шундай буз, қайта қурлардан ноҳиямиз иқтисоди ўтириб қолди.

Ўтган йилнинг ноқулай келган баҳоридан деҳқонлар кўп зарар кўрдилар. Узум топшириш режаси 18 фоизга, мева сотиш эса, аранг 23 фоизга етди, холос. Иқтисодий қийинчиликлар одамларимиз ҳаётига салбий таъсир кўрсатди. Ишсизлар кўпайиб кетди. Айниқса, хотин-қизлар. Ишсизлар ноҳиямизда сони 4 мингдан ортиқ. Ишсизларни иш билан таъминлашнинг чоралари кўриб чиқилган. Ленин номли, Улуғбек номли давлат хўжаликларимизда 15 минг шартли банка ишлаб чиқарадиган цех қурилди. Бўлганларнинг ишлаш қувватларини ишга солмоқчимиз.

Булунғур пойабзал фабрикаси тезда ишга тушади. Бу ерда бир ярим мингдан зиёд киши ишлайди. Хорижий давлатлар — АҚШ, Италия билан ҳамкорликда иккита — мевани қабул қилиб олувчи ва қайта ишловчи (машина) заводлари қурилаяпти. Шунингдек, Красногвардейскда чарм молларини ишловчи комбинат, Булунғур вино заводи кенгайтирилмоқда. Қатнаб ишлашга шароити бўлмаган аёлларимизни ҳам иш билан таъминлаш режалари кўриб қўйилган. Улар учун уйга буюртма олиб ишловчи тикувчилик цехларини очмоқчимиз. Мана шу корхоналар ишга тушса Булунғурда ишсизлар қолмайди.

— Ишсизлик албатта кўп қийинчиликларни келтириб чиқаради. Ишсизликнинг ёмон оқибатларидан оилалар бузилиб кетмоқда. Ёшларнинг иш излаб бормаган идораси-ю кирмаган ташкилоти қолмайди. Ноҳия комсомол қўмитасига ҳам иш топишда ёрдам сўраб келувчилар кўп бўлса керак?

Фозилжон УМАРОВ:

— Гапингизга қўшиламан. Ёшлар иш ахтариб бошларини не-не ташкилотларга уришмайди. Иш тополмай сарсон-саргардон бўлиб юрганларнинг айримлари бизга ёрдам сўраб келишади. Ҳозир ҳамма жойда штатларни қисқартириш давом этаётган пайтда иш топиш эса амри-маҳол.

— Мени бир нарса ўйлантиради. Ёшларимиз замонавий кийинишни, яхшироқ яшашни жуда-жуда исташади. Аммо дилига ёққан, кўнгли тусаган молларни дўконлардан топа олишмайди. Бунинг устига бор молларнинг ҳам баҳоси осмонда.

Фозилжон УМАРОВ:

— Маошимиз ошди, деб роса хурсанд бўлгандик. Маош ошгандан эмас, балки нарх пасайганидан хурсанд бўлиш керак экан. Булунғурни боғбонлар юрти дедимиз. Мана шу ернинг ўзида майизнинг баҳоси 10 сўмдан, ёнғоқ, писта, бодомларни-ку, сўрамасангиз ҳам бўлади. Мамлакатимизнинг марказий шаҳарларида эса бу маҳсулотларнинг баҳоси нисбатан арзон экан. Деҳқон майизни, майиз қилгунча она сути оғзидан келади. Етти ўлиб, бир тирилади. Меҳнатга оладиган ҳақи эса 50-60 сўм. Ана шу пулга дўконларда арзийдиган кийим-кечак сотиб олиш ҳам мушкул бўлиб қолди. Деҳқончилик, бозорга чиқариб, бир-икки сўм қимматга сотсам дейди. Уларни ўз эҳтиёжлари учун харид қиладиган моллар ҳам арзон бўлиши керак. Акс ҳолда деҳқон зарар кўради. Бугунги кунга келиб деҳқонларимизнинг кўпчилигини ёшлар ташкил қилмоқда. Бунинг боиси ёшларга ер ажратиб берилаётганлигидан деб биламан. Ажаб эмас, яна бир неча йиллардан кейин ҳамма нарса арзонлашиб, дўконларда сероб бўлиб қолса.

— Яқиндагина ҳаммамизнинг нигоҳимиз Ватанимиз пойтахти Москвага қаратилган эди. ВЛКСМнинг XXI съезди ишидан қониқиш ҳосил қилдингизми?

Алишер ШОДМОНАЛИЕВ: — Ўта баҳс ва мунозараларга бой бўлган ВЛКСМнинг XXI съезди тўғрисида бир икки оғиз сўз билан чеклансак бўлмас. Съездда комсомолга тааллуқли учта асосий ҳужжат: Декларация, Устав ва ВЛКСМ ҳаракатномаси қабул қилинди. Шуни таъкидламоқчи эдимки, ҳозирги қабул қилинган Устав билан ишлаш жуда қийин. Сабаби комсомолга ўтувчиларнинг асосий қисмини мактаб ўқувчилари ташкил этади.

Съездда шу нарса аниқ бўлдики мамлакатимиз ёшлари ҳаракатида ҳар хил оқим юзага келаётгани кўринди. Мен уларни шундай номлардим: биринчиси комсомолни тарқатиб юбориш ва унинг ўрнига бошқа эркин ёшлар ташкилотини тузиш тарафдорлари, иккинчиси, комсомолни тубдан қайта қуриш тарафдорлари (федерация асосида мустақиллик), учинчиси, комсомолни шундайлигича сақлаб қолиш тарафдорлари.

Менга қолса иккинчисини маъқуллайман. Чунки бошқа ёшлар ташкилотини тузган билан ёшлар ҳаётида деярли ўзгариш юз бермайди. Мамлакатимиз иқтисодиёти анча ўтириб қолган. Уни кўтариш учун кўп йиллар керак бўлади. Шундай экан қўлни қўлга бериб, кўзлаган мақсад сари ҳамкорликда йиғилиб қолган муаммоларни зудлик билан ҳал қилмоқ лозим.

— Тез орада Ўзбекистон комсомолларининг навбатдаги съезди чақирилиши керак. Унда сиз қандай ечимини кутаётган масалалар кўрилишини истардингиз?

Абдумалик ХОЛИҚОВ: — Навбатдаги съездда энг аввалмбор Ўзбекистон комсомолининг Устави ва Ҳаракатномаси қабул қилиниши керак. Унда Ўзбекистон ёшларининг хоҳиш-истаклари мужассам бўлмоғи лозим. Жумҳуриятимиз ёшларининг олдида ечимини кутиб турган долзарб муаммолар кўп. Ишсизлик, ичимлик суви ҳолатини яхшилаш, газлаштириш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишловчи корхоналарни қуриш кабилар шулар жумласидандир.

Ҳамма жойдаги каби булунғурликларнинг ҳам ўзига яраша муаммолари бор. Булар аста-секинлик билан ҳал бўлади. Ҳали яхшилик томон ўзгариб бораяпти. Ёшлар эртанги кунга ишонч билан меҳнат қилишаяпти. Бу кунлар ҳам ўткинчи. Ташвишлар эса ўткинчи эмас. Улар сабоқ, кўриш ва чироқ.

Мирза АБДУЛЛА.
Самарқанд вилояти, Булунғур ноҳияси.

Адашган кампир

(Луқма)

«Ўғлим менга икки кило гўшт торт!»

«Эна, бу ерда гўшт сотилмайди, пахта ёғи сотилади...»

«Уялмай, қари одамни алдамоқчи бўласан-а, биз ҳам ёшлигимизда озроқ ўрис тилига ўқиганмиз. Биламиз. Ана дўкончанинг қоқ манглайида «Мясо» деб ёзиб қўйибди-ку!»

«Э, эна яхшироқ ўқинг, «мясо» эмас, «масло...»

... Бу суҳбатга тасодифан гувоҳ бўлганимиз бор. Ўшанда «озроқ ўрис тилига ўқиган» кампир ҳижил тортган, адашгани учун дўкончи боладан узр сўраган. Кетар чоғида «Ёшуллиларингга айт, ота-буванг гапирган тилда ёзиб қўйишсин» деб эслатган...

Бу суҳбат яқиндагина бўлиб ўтди. Макони — Хоразм. Синчков муштарий жумҳуриятимизда давлат тили қабул қилинганига ярим йил вақт ўтганини эслатмайроқ туриб, дарров мавзу қаёққа кетаётганини англади. Тўғри-да. Қарор нимага қабул қилинади? Ижро қилиш учун. Раҳбарларни халқ нима учун сайлаб қўйибди? Юқори ташкилотлар томонидан чиқарилган қарор-кўрсатмалар ижросини бажаришни назорат қилиш учун. (Эслатиб қўямиз: фақат пахта режасини бажаришни эмас).

Қашқадарёлик ҳамкасб дўстим қадимий Хивани саёҳат қилиш учун келганида, зиёратдан кўнгли тўлмаганини кетар чоғида айтган: «Хоразм ҳам Ўзбекистон таркибига кирадими?» Киноя аралаш айтилган бу сўз замирида эса юқорида эслатилган лоқайдлик, масъулиятсизлик ётибди. Ўзингиз ўйланг, жумҳурият Олий Шўроси қабул қилган қарордан сўнг ярим йил ўтди-ю, аммо Урганч шаҳридаги муассаса, ташкилотлар, кўча номланишлари, шиор-даъватномалар ўша-ўша. Чеккароқдаги бошқа ноҳиялар, шаҳарлар, хўжаликлар аҳволини қўя турайлик. «Плани партии — плани народа!», «Перестройка, ускорение, демократия», «Лучше люди города», «Магазин продукти», «Детсад», «Солнишко», «Школа имени...» Рўйхатни истаганча давом қилдиришимиз мумкин. Корхона ташкилотлари пештоқларидаги айрим ёзувларнинг мазмунини тушуниш учун камида бир неча олий ўқув юртида таҳсил олган бўлиш керак. Чунки, узундан-узун чўзилган, охир оқибатда ҳеч нима эсда қолмайдиган номланишлар атамалар пештоқларида «мана мен» деб турибди. Бечора ёзувларда нима айб. Давлат тили қабул қилинганидан бехабар бўлса. Раҳбар деган шўрлик эрталаб ишга келганида теваракка бир разм солмаса... Бўлмаса, ичкаридаги аҳвол бундан беш баттарлигини англаган бўларди. «Гл. бухгалтер», «Гл. инженер», «Гл. механик» «(Гл. бюрократ» дегани етишмайди). «Секретарь парткома», «Инженер техбезопасности», «Комната политпросвешение»...

Энсангиз қотди шекилли. Майли, шу ерда тўхтатамиз. Маконини айтишга ҳожат йўқ. Бунақа «савод»хонлар исталган бурчакда топилади. Фақат ҳафсаласи билан бу қадим юртга қадам ранжида қилиш, эринмай ташкилотлар эшикларини қоқишингиз керак. Ҳа, дарвоқе, олдиндан яна бир сирдан огоҳ этиб қўяйлик. Шаҳар ва шаҳарлараро, ноҳиялар марказларига қатнайдиган автобуслардаги кўрсаткич ёзувлари ҳам ҳамон эскича. Ўрисчага чалароқ бўлсангиз, автобусга ўтиришдан олдин ёши ўтганроқ, зиёлинамо одамдан сўрашни унутманг. Акс ҳолда «Ургенч —Хива через Гуджа», «Ургенч — Хазарасп, через Ханки, Багат», «Ургенч — Чолиш переправа», «Ургенч — Белая школа» маршрутларига қатнайдиган автобуслар қошида оғзингизни очиб, йўлингизни йўқотиб қўйишингиз ҳеч гап эмас. Кейин, ҳамкасб дўстимизга ўхшаб кишини хижил қилиб, савол бериб, дардимиз устига дард орттириб кетасиз...

Ўтган йили Боғот ноҳия рўзномасида атамалар, ташкилотлар номланишлари, турли туман ёзувларнинг аҳволи тўғрисида луқма билан чиққандик. Таъсири дарров сезилди. Ижобий томонга ўзгариш бўлди. Наҳотки, вилоят ижроқўмидаги ўртоқлар ҳам шундай «луқма»нинг «кошиғи» бўлишса? Юқоридан кўрсатма берилмаган бўлса?.. Бўлмаса нимага пойтахтга борганимизда автобуслардаги «Буюртирма», «Хизматда» ёзувлари «Қорақамиш даҳаси», «Чилонзор мавзеи» каби кўрсаткичларни, давлат тилида битилган шиорларни, кўча номларини учратамиз. Улар юқоридан кўрсатмани вақтлироқ олишдимикан? Пойтахтдан жўнатилган кўрсатма Хоразмга етиб келиши учун наҳотки, бир йил зарур бўлса? Билмадик. Кўрганларимизни қоғозга туширдик холос. Озроқ айб қилиб қўйган бўлсак, биз «айбдор»...

Кўча-кўйдаги алоқ-чалоқ ёзувларни ҳижжалаб мазмунини ўтган-кетгандан сўраб турган бечора қарияларга раҳмимиз келди. «Адашган кампир»нинг дўкончи йигитга берган танбеҳини ёшуллиларга етказишга кафиллик олдик.

Бу ёғини омон бўлсак кўрамиз. «Председатель исполком»лардан бирортасига киноямиз таъсир қилар, ахир...

Рўзимбой ҲАСАН,
«Ёш ленинчи» мухбири.

ТАНИШИНГ: ЎЗКООПУЮШМА

Ўзбекистонда жумҳурият ишлаб чиқариш кооперативлари ва матлубот кооперацияси ижарачилари уюшмаси — ЎЗКООПУЮШМА ташкил этилди.

ЎЗКООПУЮШМА халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш, умумий овқатланиш, новвойлик ва қишлоқ аҳолисига хизмат кўрсатиш билан боғлиқ бошқа фаолият турларини ташкил этиш, мева-сабзавот ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг ортиқчасини харид қилишда ҳамда уларни жумҳурият ва умумиттифоқ жамғармаларига жўнатишни ташкил этишда мувофиқлаштирувчи марказ бўлади.

Матлубот кооперациясида демократик асосларни ривожлантириш, илғор тажрибани умумлаштириш ва ўз бўлинмалари резервларидан ҳамда иқтисодий имкониятларидан фойдаланишга доир тавсияларни ишлаб чиқиш уюшманинг биринчи галдаги вазифалари қаторига киради. У кооперативлараро алоқаларни ва моддий техникавий хизматни ихтисослаштиришга, ташкил этишга кўмаклашади. Бозор эҳтиёжини ўрганиш ва ана шу эҳтиёжларни олдиндан аниқлаб бериш, маҳсулотни тарғиб қилиш уюшма фаолиятининг асосий йўналишидир. ЎЗКООПУЮШМА ўз аъзолари ҳуқуқлари ҳамда манфаатларини ҳимоя қилади, қишлоқда туб иқтисодий ислоҳот ўтказишни зиммасига олади.

(ЎзТАГ).

Нуқтаи назар

ЧОРРАҲАДА

Айтай десам юрагимда гап кўп. Кўзим қўрқоқ, тилим ботир. Бироқ ҳеч ким йўқ жойда ботир. Ўз-ўзимга сўзлайвераман, ўзим нутқ ирода этувчи, ўзим тингловчи... Ҳеч ким «Сен нима қилаяпсан?» деб бир оғиз сўрамайди. Зотан бунинг кераги ҳам йўқ.

Катта зал. Тингловчилар нотиқни олқишлаб чапак чалаяпти. Уларнинг сафида сен йўқмидинг, деб сўрасангиз, бор эдим, нима бўлибди, мен ҳам ўшаларнинг бириманда!

Кутилмаганда минбарга жиккаккина, бу йил мактабни битирган бўлса керак. қўй кўз, қадамлари шаҳдам бир ўспирин йигит чиқдида, нотиқнинг асосий фикрларидаги ожиз нуқталарга тўхталиб, уни танқид қила кетди. Оломон ҳайрон. Қуёш қаёқдан чиқди. Шундай катта корхона—трест бошқарувчисини ҳам танқид қиладиган, камчиликларини топиб, рўй-рост ошкор қиладиган азамат бор эканми, отангга минг раҳмат. Ахир у қарийб ўттиз йилдан буён шу курсини эгаллаб, 30 йилдан буён фирқа ва ҳукуматимиз қарорларини ўз «қолип»ига солиб, халққа тарғиб қилиб келаяпти-ку. Анов кун эдику, Л. И. Брежнев асарларини кўкка чиқариб мақтаб, маъруза ўқиб одамларни қойил қолдиргани. Куни кеча эмасмиди, Сталиннинг шахсини отасидан баланд қўйиб, сажда қилиб юрганлари?!.. Бугун эса, мана шу қутлуғ минбардан туриб, ўртоқ М. С. Горбачев маърузаларидан намуналар келтириб, қайта қуриш ва жадаллаштириш ҳақида ваъз ўқияпти.

— Бизнинг халқ қўйдек юввош, мусичадек беозор, нима деса ишонади, ишонаверади. Бошига бир кулфат тушмагунча бу сохта ҳақиқатнинг «қули» бўлиб яшашади, — деди у асабий. — Сиз, ўртоқ Салим Худойберганович, фирқа номидан ваъда бериб, аҳолининг озиқ-овқат ва уй-жойга бўлган талабларини қондириш, кўплаб халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш ҳақида катта рақамларни рўкач қилиб, ҳаёт янада гуллаб яшнаши, халқ фаровонлиги ошиши ҳақида чиройли нутқ сўзладингиз. Янглишмасам, биз чўлқуварлар билан бўлган «Очиқ мулоқот»да ҳам айнан шу сўзларни такрорлаган эдингиз. Орадан бир йилдан ортиқроқ вақт ўтди. Қани ваъдага вафо?! Қани халқнинг эҳтиёжи ва талаблари адо этилгани?!

Залда жонланиш пайдо бўлди. Лекин ҳеч ким юрак ютиб бу чиқишнинг номини «Қайта қуриш» деб айтолмади. Лаганбардорлар гап билан ботир йигитчанинг оғзига уришди. Томошабинлар ва бетарафлар кўзланганидан кўп эди.

Ҳаёт ўз маромида давом этаяпти. Гўё кечаги нохуш воқеалар рўй бермагандек. Фирқа ташкилоти котиби сайловга қўйилган ўз номзодини қайтариб олишга ожизлик қилди. У давлат хўжалигидаги шунча камчилик ва қусурларни кўра-била туриб, уларни бартараф қилиш, олдини олиш ҳақида бу кунги йиғилишда лом-мим демади. Ахир ноҳия партия қўмитасидан вакиллар иштирок этаяпти. Агар танқид қилса, биринчидан адресли бўлиши керак, иккинчидан, унинг ўзининг камчиликлари йўқми — бор. Таъсирга акс таъсир бўлиши табиий. Минбарга чиқиб раҳбарларни танқид қилса, бу кунги сайловда унинг номзоди ўтмай қолиши ҳам мумкин. Оёғи тўрт, тили бир қулоч бу ерда ўтирганлар уни шамолдан буруни «шартаки», деб етказадиган жойга етказади... Рустам Мусурмонқуловга ўхшаб бепоён чеки-чегараси йўқ тазйиқларни оғримаган бошига олтин таёқ қилиб сотиб олсинми?!».

Ҳозирги раҳбарлар кадрларни танлаш, тарбиялаш ва жой-жойига қўйишга уста. «Ўсаман» деган кадрнинг энг биринчи, тили узун, ақли қисқа. Энг муҳими, «ҳид билиши» керак. Қаерда нима гап, қандай вазият, ҳамма-ҳаммаси ҳақида «халқпарвар» устозларга етказиб туриш керак. Шунинг учун ҳам камолотга етган кадрлар орасида қишлоқ йигитлари, Ойбарчин қизлар, маҳаллий халқ вакиллари жуда кам. Бармоқ билан санарли...

...— Ўғри, бу ўзимиздан чиққан ўғри. Четдан келиб ҳеч ким юрак ютиб бировнинг нарсасига қўл теккизолмайди, — катта йиғинда Тўрткўл ноҳия ички ишлар бўлими бошлиғи ўринбосарининг айтган гапи бу. — Озиқ-овқат маҳсулотлари кам, ҳар хил турли номдаги ўнлаб ширкатлар ташкил қилинди. Ўғрилар аввал ўзини, кейин ширкат усулида меҳнаткаш халқни озиқ-овқат ва чорва маҳсулотлари билан таъминлаяпти. Яъни, мол ўғирлаб, ошхоналарда соттираяпти. Ширкат овқат сифатини яхшилаяпти.

Тўғри гап, кичик ўғрилар ёнида катта ўғриларга йўл очиб берилди. Ҳуқуқ-тартибот органлари ходимларига ҳам қийин, катта-кичик ўғриларни-ку, пойлаб туриб тутиш мумкиндир. Бироқ уларни шунга мажбур қилган, танг аҳволда қолган жамиятни тузатиш, кўзбўямачиликлар илдизларини таг-томири билан тугатиш, ҳаётни тўғри йўлга солиш фақат қизил погонли одамларнинг қўлидан келармикан?! Ватанимиз бепоён, бировнинг нарсасига кўз тиккан кишилар эса йил сайин кўпайиб бораяпти..

Халқ — армия. Ҳозирги фармонбардорлар Ўзбекистонда пахта яккаҳокимлигига қарши курашни бутун чоралар билан оёқсизлантиришга, ўзи оқ, меҳнати қора пахтанинг бутун оғирлиги-ю, машаққатини оддий халқ зиммасига юклашга зўр бериб уриняпти. Бунга мисол: СССР халқ депутатларининг 1 Съездида халқ вакили, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар уюшмасининг раҳбари Одил Ёқубов ўзбек халқи аҳволини, руҳиятини, иқтисодий аҳволга боғлаб гапирганида, зал жунбушга келди. Бироқ, кўрилажак амалий тадбирларда, раҳбарлар муносабатида бу ростмана ҳали ўз таъсирини кўрсатмади.

Халқ — армия. У ҳамиша фармонларга кўра иш кўради.

Айтай десам юрагимда гап кўп... Қайта қуриш қачонлардан буён ўз эркини унутиб қўйган тилга ҳам, сўзга ҳам эрк берди. Кўзим қўрқоқ, тилим ботир. Лекин ҳеч ким йўқ жойда ботир. Менга ўхшаган одамларда ҳам хайрият, ошкоралик шабадаси эсиб, сал-пал ўзгариш пайдо бўлди. Агар қайта қуриш бўлмаса, ўзимиз ҳам қайта қуриб, йўқолиб кетадиган ҳолатга келган эканмиз. Раҳмат буни бошлаб берганларга, жонажон Ватанга ва севимли она халқимга!

«Пахтазорга саёҳат» деб ёзибди Тўрткўлда Димитров номли жамоа хўжалигига қарашли болалар боғчаси мудираси кузги ойлар боғча иш режасида. Ажабо, катталарни йиллар давомида зада қилган меҳнат, пахта яккаҳокимлиги энди болалар боғчасига ҳам етиб келибди-да! Ҳали атак-чечак қадам ташлайдиган кичкинтойлар ёшликдан, она қорнидан тушгандан бошлаб пахтазорнинг рухсорига тўйсин, бепоён кенг далалар эса бўлғуси заҳматкашларини — келажак эгаларини таниб, қўйсин, деганимикан бу!?

...«Коммунизм» жамоа хўжалигида бир-бирига яқин иккита болалар боғчасида икки хил манзара. Замонавий, муҳташам бинога жойлашган болалар боғчаси ҳамшираси ўтирадиган хона авария ҳолатида. Мудира қўрққанидан иккинчи қаватдаги болаларни ҳам биринчи қаватга туширган. Маълум бўлишича, объект ҳар томонлама текширилмай, чала битган бўйи фойдаланишга топширилган экан.

— Иккинчи қаватга одам чиқармаймиз болалардан жуда ҳавотирдамиз. Боғчани ташлаб бир дақиқа ҳам ташқарига чиқолмайман, — дейди мудира гўё бунинг учун ўзи айбдордек.

Иккинчи боғчада болалар гўштсиз макарон шўрва ичишяпти экан. Ўчоқбошида турган янгигина пати юлинган товуқларни кўрсатиб овқатга солсангиз бўлмайдими, десак,

— Булар болаларга эмас, меҳмонларга, дейишди ошпазлар. — Ҳозиргина идорадан одам келиб айтиб кетди. Бугун юқоридан мухбир келаркан, тирик товуқларни шунга, деб олиб келишди. Биз ўзимиз сўйдириб, кечки чеконбилига тайёрлаяпмиз. Болаларга аҳён-аҳёндагина гўшт беришади. Унда ҳам музхонада қотирилган, узоқ жойдан келтирилган товуқлар. Кўпинча ҳиди бўлади. Шунинг учун болалар заҳарланмасин, деб унча овқатга ишлатмаймиз. Унинг ўрнига картошка, помидор соламиз. Бинойидек мазали бўлади.

Бу ерда ҳам иморат ўмраб, киши кўрса қўрқадиган ҳолатда. Бизнинг ҳайрон бўлиб қараб турганимизни кўриб, мудира изоҳ беришга интилади.

— Бу ерларни кўрсичқон қазиб ташлаган. Жуда кўп улар. Ҳеч уруғини йўқотолмаяпмиз. Дори солдирсак ҳам кетмайди.

Хўжаликнинг маданият ишлари бўйича раис ўринбосари Нуриддин Айитов камчиликларни хас пўшлашга уриниб:

— Биноларнинг бу ҳолга келишида бизлар айбдор эмасмиз, — деди у. — Боғчалар ишини яхшилаймиз. Ноҳия халқ таълими бўлими методисти Дилором Бекчонова ҳам бизни фақат йиғилишларда кўриб, танқид қилмасдан тез-тез хўжалигимизга келиб, амалий ва методик ёрдам бериб турса! Бу кунги келаётган мухбир, эса йўлларга эътибор бермайди. Аммо катта одам, китоблари чиққан. Уни ҳамма танийди...

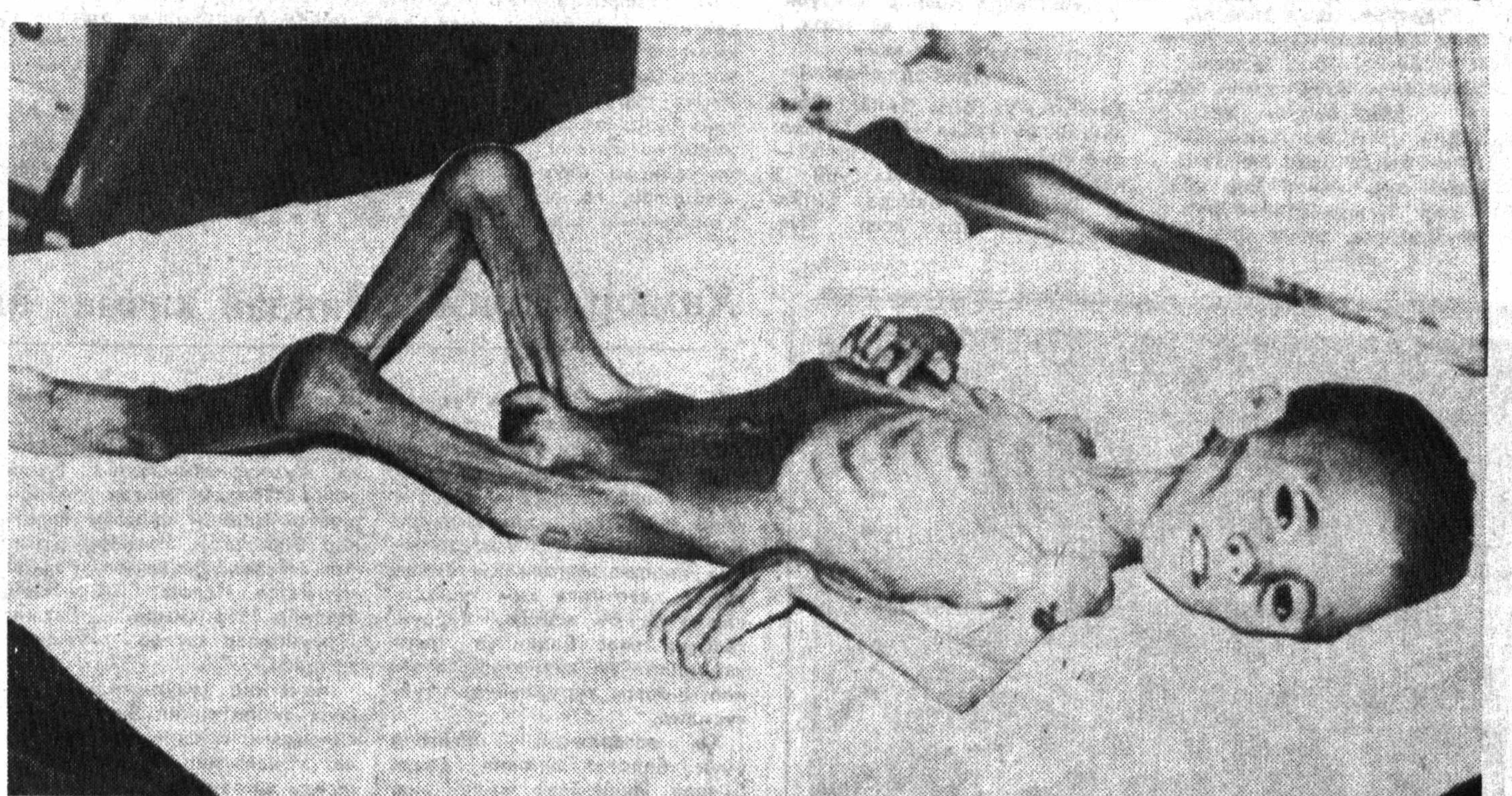
Юқоридаги фикрлардан сўнг хулосани ўзингиз чиқаринг.

Гулчеҳра РАҲИМОВА,
Қорақалпоғистон АССР Ленин комсомоли мукофоти лауреати.

Ижтимоий иллат қиёфаси

БУ ЕРДА ГЎДАКЛАР ЖОН БЕРАР ОСОН...

Павел ВОШЧАНОВ,
Александр БУШЕВ,
«Комсомольская правда» махсус мухбирлари

СССР Олий Шўроси Миллатлар Кенгаши йиғилишида депутат А. Лиханов туркман ёзувчисининг ўз жумҳуриятида гўдакларнинг очарчиликдан жон бераётганликлари тўғрисидаги мақоласини ўқиб берди. Бунга жавобан туркманистонлик вакилларнинг норозилик сўзлари янгради. Раислик қилувчи «парламентчасига можаро»ни зўрға изга солди...

Ҳар қандай ўлим даҳшатлидир. Бироқ ҳеч нарса чақалоқнинг ўлимига тенг келолмайди. Бугунги кунда Туркманистонда бундай қисмат ҳаддан зиёд кўп болаларнинг чекига тушмоқда. Мана фақат битта мисол: бу Ўрта Осиё жумҳурияти болалар ўлими даражасига кўра, ҳозирги пайтда Иттифоқда биринчи ўринни эгаллаб турибди. Ер юзида эса «совринли» ўринлардан бирининг эгаси. Бу ерда, ҳатто, бир ёшига ҳам етмай ҳар минг нафар туғилган чақалоқдан қарийб эллик беш нафари дунёдан кўз юмади. Бу ўртача кўрсаткич, бироқ шундай ноҳиялар борки, у ерларда бу кўрсаткич анча юқори. Оролбўйи ҳудудида ҳар ҳафтада деярли қирқ нафар гўдак ҳаётдан кўз юмади. Балоғатга ета оладиганлари қанча экан? Аниқ маълумот йўқ. Чунки, бизнинг табобат рақамшуносларимиз узоқ йиллар давомида қайта-қайта жар солинган «бахтли болалик»ни қайд этиб келишди, холос. Барибир, баъзи бир туркман олимлари бу муаммони била туриб, шундай рақамни тилга оладилар: ҳар мингта туғилган чақалоқдан етти юз нафарига ўн олти баҳорни кўриш насиб қиларкан.

Улар нимадан ўлишмоқда? Бугун табобатчилар бизга мукаммал ва аниқроқ жавоб беришга қодир эмаслар. Чунки, жумҳуриятда чақалоқ ўлимидан сўнг патологоанатомик текшириш ўтказилган ҳоллари умуман бўлмаган. «Уни сўйишга рухсат бермаймиз! Танни сўйиш — қалбни сўйиш демакдир». Бу сўзларни жарроҳлар тез-тез эшитишига тўғри келади. Бирорта ноҳия касалхонаси йўққи, қайсики ота-оналар фарзанди ўлими сабабларини текширтиришмасдан туриб, уни зўрлик билан, ҳатто, ўғирлаб кетганликлари ҳақдаги ҳикояларни бизга сўзлаб беришмаган бўлишсин. Бу ёлғиз факт эмас, оммавий тус олган. Қатор йиллар давомида жумҳурият прокуратураси томонидан болалар ўлими кўп бўлишига қарамасдан, бирорта ҳам болалар ўлими далили бўйича жиноий иш қўзғатилмаганлиги шундан бўлса керак. Ҳатто, Мурғоб ноҳия марказий касалхонасида сўнгги беш йилга яқин даврда бир ёшига етмасдан тўққиз юз бола вафот этган бўлишига қарамасдан, ишлар ёпиб юборилган. Турли касалхоналарда бўлиб, сўнгги бир йил ичида ўлган туркман болаларининг «касаллик тарихи»ни кўздан кечирдик. Ўлимнинг асосан иккита сабабларини учратдик: ўпка ва ичак юқумли касалликлари. Қишда биттаси, ёзда яна бириси. Очарчилик-чи? Жумҳуриятда болаларнинг очликдан ўлганлиги ҳақида далиллар борми? Мамлакат Олий Шўросида туркманистонлик депутатлар қатъий туриб рад этдилар: «Туҳмат!» Шулардан бири, Тошҳовуз вилоятидаги жамоа хўжалиги раиси Р. Оллоёров «Бизнинг давримизда очликдан ўлиш ҳолларини эслай олмайман!» деб хитоб қилди.

Кундалик юмушлар билан бўлиб, мўл ҳосил учун курашиб, сут соғиб, бўрдоқи семиртириш билан овора бўлиб кўп нарсаларни эсдан чиқариш, мумкин. Ҳатто, илғамаслик ҳам мумкин. Шундай экан, қаттиққўл бўлмайлик. Яхшиси, шу касб эгалари фикрига қайтамиз. Туркманистон ССР оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш илмий текшириш институти илмий ходими Х. Оннаев 1988 йилда Тошҳовуз вилояти ноҳияларидан бирида ўтказган махсус текширишлари хулосаларини ўз ҳисоботига киритди: «Сўнгги ўн йилда маҳаллий дўконларда гўшт, товуқ, сариёғ, сут маҳсулотлари сотилмаган. Бу нарсалар бозорда ҳам йўқ. Боз устига ноҳияда истиқомат қилувчи оилаларнинг саксон беш фоизида чорва моллари ва парранда боқилмайди. Шунинг учун ҳам кўпгина оилалар очликка гирифтор. Баъзиларида, айниқса, кўп болали хонадонларда болаларнинг очликдан ўлими ҳоллари учраб туради».

Туркман оилаларида очарчилик тез-тез учрайди. Биз суҳбатлашган кўплаб шифокорлар шу фикрни тасдиқлашди. Оналар оч, фарзандлари оч. Оталари бундан мустасно. Сўнгги ўн йилликда жумҳуриятда катта ёшдаги эркакларнинг дистрофия — очликдан ўлиш ҳоллари бирор марта ҳам қайд қилинмаган. Расм шунақа: эркак бу — жангчи, ҳимоячи, шунинг учун ҳам энг катта бўлак ҳамиша уники. Агар бу бўлак рўзғордаги энг сўнггиси бўлса-да.

Хўш, болаларга нима тегади? Бу ўлкада улар ҳали туғилмасдан туриб, очарчилик балосига гирифтор бўлишади. Мамлакатимизда туғма гипотрофия ёки лўнда қилиб айтганда, она қорнидаги очарчилик сингари касалликларнинг оммавий кўриниши у қадар кўп эмас. Қашшоқликнинг мудҳиш оқибати бу. Бир неча йиллардан буён жумҳуриятда оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш ишига бошчилик этаётган тиббиёт фанлари доктори В. Родзинскийнинг бизга ҳикоя қилишича, ҳомиладор туркман аёлларининг ейдиган овқатида оқсил тақчиллиги бугунда олтмиш фоизга етди. Оналар тўйиб овқат ейишмайди. Болалари чалажон туғилмоқда. Масалан, ўтган йили Ашхобод ноҳиясидаги ҳар уч аёлнинг биттасида туғилган болада она қорнидаги очарчилик белгилари учради. Куюктепа ноҳиясига келганимизда чақалоқларнинг очарчилиги Туркманистонда одатий ҳолга айлаганига ишонч ҳосил қилдик. Маҳаллий поликлиникаларда ҳисобда турган ҳар иккита гўдакнинг биттаси гипотрафик — нимжон. Куюктепа яқинидаги Ленин номли жамоа хўжалигида кўрсатишган беш ойлик чақалоқнинг вазни атиги икки килограмм атрофида. Бу гўдак чипта ташланган ерда ётар, оғзига эса эски докага ўроғлик печенье солиб қўйишибди. Кўринишдан бу дока умрида ювилмаган. «Сиз бугун бирор нима едингизми?» сўрадик онасидан. Ғамгин қиёфали аёл тез-тез бош силкиди: «Едим, едим, кеча егандим!» Нима еганлигини эслай олмади.

Ҳозирда кўпчилик туркман болалари доимий равишда тўйиб овқат емайдилар. Афсуски, бу ҳақиқат. У ёки бу лавозимдаги шахслар бу ҳолатга қандай муносабатда бўлишидан қатъи назар очарчилик мавжуд, ҳукм сурмоқда. Умуман, бу ҳақиқат юзасидан айрим амалдорларнинг нафрати юмшоқ қилиб айтганда ажабланарли. Бу нима, жумҳуриятдаги аҳволни тўла билмасликми ёки уни тан олишни истамасликми? Ахир Туркманистонда болалар очарчилиги далили оз эмас, етарлича. Унга деярли ҳар қадамда дуч келасан. Мана биттаси: Тахтабозор ноҳия касалхонасида ўтган йили ўлган 71 нафар боланинг вазни нормадагидан бир ярим-икки марта кам бўлган. Сабаб аён — она қорнидаёқ очарчилик.

Тўғриси, бу кишиларнинг турмушига қараш оғир. Нима, кўпболалик, — миллатнинг алоҳида ғуруримми? Ҳатто, мутахассис бўлмаганларга ҳам яхши маълум — анъанавий туркман оиласи, тузилиши, ички хусусиятлари билан бир вақтлар ҳозиргисидан кескин фарқ қилган. Тўғри, ўша пайтларда ҳам оилалар серфарзанд бўлган, аммо уларнинг туғилиш муддатлари ораси фарқ қилади. Навбатдаги бола дунёга келиши учун одатда тўрт йил муддат керак бўлган. Бу ҳаммаси онанинг овқатланиши билан чамбарчас боғлиқ. Унинг кундалик ейдиган овқатлари тури хилма-хил: гўшт, сут ва бошқа оқсилли маҳсулотлар. Замонавий оналарникидан ортиқроқ. Оқсил яна онанинг кўкрак сутида ҳам мавжуд. Гўдакни одатда уч ёшигача эмизишган. Бу муддатда онани ҳомиладорликдан табиатнинг ўзи асрайди, бола туғилмайди.

Замонавий оилаларда бу борада аҳвол қандай? Чорвачилик билан тирикчилик қилган туркман қабилаларининг кўпчилиги аста-секинлик билан ўтроқ ҳаётга ўтишган. Одатда бир жойда ўтроқлашиб қолиш катта подаларни сақлашга имкон бермайди — ўтлоқзорлар кам, бир турдаги ўсимликлар. Демак, оиладаги саккиз-ўн нафар одамни боқиш мушкуллашади. Оддий туркман хонадонининг дастурхонидан оқсил моддаларга бой озиқ-овқатлар аста-секин йўқолаборди. Қолгани нима? Чой ва нон. Шундай экан, янги туққан оналарда ҳали икки-уч ой ўтмасидан кўкрак сути йўқолишига ажабланишнинг ҳожати йўқ. Бошқа ўлкаларда бу ҳол унчалик жиддий оқибатларга олиб келмаслиги мумкин. Туркманистонда анъанага кўра, оила бошлиғи ўзини чекламайдиган шароитда эса бошқача. Ҳали нимжон туғилган чақалоқ бошини тикламасдан туриб, оилада яна бир гўдак дунёга келади. У бундан ҳам нимжон. Бугунги болажонлик аслида миллий кулфатга — осойишта очарчиликка айланмоқда. У янада жиддий фожианинг дебочасидир. Олимлар таъбирича айтадиган бўлсак, бу ҳолдан «депопуляция», яъни ҳар бир халқнинг мустақил биологик мавжудот сифатида таназзулигача бир қадам. Афсуски, бу хавф бугунги Туркманистонда — бор нарса. Маҳаллий олимлар аллақачон, узоқ муддат тўйиб овқатланмаслик боланинг миясини ишдан чиқаришини, бошқа органларга кўра тезроқ аниқлашган. Турли-туман руҳий касалликлар билан туғилаётган чақалоқлар сонининг йилдан-йилга ошиб бораётгани сабаби шундан эмасмикан? Қишлоқ мактабларининг ўқитувчилари болаларнинг мавҳум фикрни талаб қиладиган фанлар— физика, кимё, риёзиёт, фалакиётшунослик фанларини қабул қила олмаётганликларидан кўплаб нолишади. Жисмоний тарбия муаллимлари жисмонан соғлом ёки озгина бўлса-да, жисмоний тарбия билан машғул болаларни тополмай сарсонлар. Ҳарбий комиссариатларнинг тиббиёт комиссиялари хизматга чақирилаётган қишлоқ ёшларининг асосий қисми фақат қурилиш қисмларида хизмат қилишга яроқлилигини тез-тез таъкидлашади. Маҳаллий физиотерапевтлар уқтиришича, туркманларнинг ўртача бўйи кейинги бир неча ўн йилликда сезиларли даражада пасайди. Ҳуқуқшуносларнинг дарди ўзгача — йил сайин ошиб бораётган болалар ўртасидаги ўз жонига қасд қилишнинг ўсиб бориши уларни ташвишлантирмоқда. Бу фожиани ҳеч нима билан оқлаб бўлмайди. Иккитагина мисол келтирамиз: Оннақиличева Д. исмли бешинчи синф ўқувчиси акаси унга тилини кўрсатиб, калака қилгани учун ўзини ёқиб юборган. Ўн яшар Маратова Э. қўлидан ошпичоқни тортиб олган опасига қасдма-қасд ўзини-ўзи ўлдиришга ҳаракат қилган. Бу нимадан гувоҳ? Туркман болалар оғир, ижтимоий-маиший шароитда турмуш кечирмоқдалар. Бу ҳол уларнинг болалик руҳиятида беқарорликни келтириб чиқарди.

Соғлом фарзанд — соғлом онадан туғилади. Туғиш оралиғи одатда бир йилу уч ой одат тусига кирган қишлоқ аёлларида бу соғломлик қаердан ҳам бўлсин? Бу ўртачаси. Бироқ кўп ҳолларда, ҳатто, йилига икки марта: биринчиси, айтайлик, январда, иккинчиси декабрда — туғиш ҳоллари бор. Мана шундан кўпболалик, мана шундан оилада доимий қашшоқлик. Сурункали очликнинг сабаби ҳам шу. Йўқ, ҳали энг даҳшатлиси булар эмас. Ҳали туғишдан кейин тана кучқуввати ўз ҳолига қайтмасдан, яна туғилган чақалоқ организми ташқи муҳитга камчидам, касалликлардан муҳофаза қобилияти ожиз бўлади. Ашхобод яқинидаги касалхоналардан бирида кейинги ўн тўрт йил ичида ўнта бола туққан аёлни кўрдик. Яқиндагина у ўн биринчи фарзандини кўрибди. Бошқарилмайдиган туғилишга мутлақо қарши фикрли одамга айланиш учун бу аёлнинг табобат харитасига кўз ташлаш кифоя. Бахтиқаро бу бола нималардан азоб тортмаяпти! Даун касаллиги, юрак фаолиятининг етишмовчилиги, гипотрофия, камқонлик ва бошқа қатор касалликлар. Айримларини, ҳатто, табобатчиларнинг ўзлари тушунмаса, бошқалар тушунмайди. Чақалоққа тирик қолиш насиб этган бўлса, уни қандай қўрқинчли тақдир кутаётир? Туркман қишлоқларида бундай ярим оч, яланғоч болалар кўп. Улар уйма-уй дайдиб юришади, тамадди умидида.

Йўлўтан ноҳиясида ақли заиф болалар интернати бор. Бу болаларнинг айримлари тўғри туғруқхонадан келтирилади, баъзиларини ота-оналари топширадилар. Теваракдагилар бу жойни «тирик мурдалар уйи» деб аташади. Мудҳиш манзара. Интернат маъмурияти билан бахти қаро болаларнинг ота-оналари ўртасидаги ёзишмаларни ўқиш бундан ҳам даҳшатлироқ.

«Чоржўй. Ҳайитжоновга. Болангиз вафот этди. Зудлик билан етиб келинг. Интернат директори».

«Йўлўтан. Интернат директорига. Боролмайман. Ишларим жуда кўп. Болани ўзларинг дафн қилаверинглар. Ҳайитжонов». «Тошҳовуз. Бозорбоевга. Қизинг оғир аҳволда Тезда етиб келишингни сўрайман. Интернат директори».

«Йўлўтан. Интернат директорига. Иккинчи сменада ишлаяпман. Хотиним Сочида дам олаяпти. Агар қизчамиз ўлса, биздан хафа бўлмасин. Ўзларинг кўминглар. Олдиндан миннатдорчилик билдирамиз. Бозорбоев».

Жумҳуриятнинг турли бурчакларига жўнатилган шу мазмундаги ўнлаб телеграммаларга ўнлаб шу тарздаги жавоблар. Бу жавобларни худди бир одам ёзгандек, бир-бирига ўхшаш...

Бу ерда болалар ўлими осон. Бир тирик жоннинг ўлимидан — йўқотишдан ҳеч кимнинг юраги ачимайдигандай туюлади. «Оллонинг иродаси бу!», — деди бизга яқингинада икки ойлик ўғлини дафн қилган отахон. Оллонинг иродаси бу... Кўюктепа марказий ноҳия касалхонаси бош врачи эса бунга қўл силтаб қўяқолди: «Болаларга бефарқлик бизнинг катта кулфатимизга айланмоқда. Боланинг мушукча қадри йўқ!» Ярим яшар К. Боғиеванинг касаллик варақасидаги «Диагноз» устунида III даражали гипотрофия белгиси қайд этилган. Табобат ибораларидан бехабар кишиларга эслатиб ўтамиз: бу қишки Ленинград қамали давридаги одатий диагноз демакдир. Бу гўдакнинг тирик қолиши гумон. Борди-ю, яшаб қолсада, соғлом одам бўлолмайди. У иккинчи марта шу ерда. Уч ҳафта муқаддам унга касалхонадан рухсат берилганида онасини огоҳлантиришган: «Уни асра! У сенинг ягона ва сўнгги фарзандинг. Бошқа туғолмайсан». Мана, у яна касалхонада. Ота-онаси уни қандай парваришлашди экан? Шу қисқа муддат ичида бола қуйи даражасидан ҳам уч килограммга озиб кетиб, қуруқ терига ўроғлик скелетга айланиб қолган.

Гўдакларнинг ўз ота-оналари томонидан гиёванд моддалар билан заҳарлантирилишини нима билан изоҳлаш мумкин? Агар бола оғриниб, безовта бўлса, тинмай йиғласа ёки ўзига эътибор талаб қилса, унга чойга қўшиб кўкнор — бу ердагиларнинг иборасига кўра тиряк — ичиришади. Ичгач бола тинчланади, кечаю-кундуз ухлайди, йиғламайди, эмиш ҳам сўрамайди. Кундалик юмушга ўралашган ота-оналар уни батамом эсдан чиқаришади. Натижа нима бўлади? Натижа — ақлан заиф, жисмонан ривожланмайдиган бола пайдо бўлади. Булар битта-иккита далил эмас. Жумҳурият прокуратурасининг балоғатга етмаган ёшлар хизматини назорат қилиш ва тартибга солиш бўйича хизмат соҳаси раҳбари С. Штроо таъкидлашича, бу ҳолат жумҳуриятда, айниқса, қишлоқ ноҳияларида кенг тарқалган, оммавий ҳодисадир. Гиёванд моддадан кўпроқ ичирилган болаларнинг ўлими ҳам тез-тез учрайди.

Туркманистондаги болалар ўлими юқорилигининг табобатга боғлиқ сабаблари борми? Албатта, бор. Жумҳурият оналар ва болалар соғлигини муҳофаза қилиш илмий текшириш институти маълумотларига қараганда, қишлоқ ноҳияларида ишлаётган барча акушерларнинг ва болалар врачларининг тўртдан бириси касб-кор малакасига батамом жавоб бермайдилар. Ўрта табобат ходимлари даражаси эса бундан ҳам баттар. Болалар соғлигини сақлаш муассасаларининг моддий замини ўта ночор. Касалхона ва поликлиникалар бу соҳага умуман мослашмаган, ихтисослашмаган биноларга жойлашган. Куюктепа ноҳиясидаги Горький номли жамоа хўжалигидаги фельдшер-акушерлик пункти озиқ-овқат дўкони билан битта бинода жойлашган экан, даволаш ҳақида сўз юритиш ортиқча. Бундай «оғриқ нуқта»лар, афсуски, оз эмас. Барибир бугунги Туркманистондаги болалар ўлими муаммоси фақат табобатчиларга дахлдор эмас. У чуқур ижтимоий-иқтисодий илдизларга эга. Токи бу иллат-илдизлар «суғуриб» ташланмас экан, жиддий бурилиш рўй бермайди.

Мўъжиза содир бўлмайди. Агар жумҳуриятда барча мавжуд маблағларни соғлиқни сақлаш соҳасига ажратганда, бу ерга энг юқори малакали врачларни жалб қилганда, табобат муассасаларида намунавий тартиб-интизом ўрнатилганда ҳам болалар ўлими ҳар минг туғилган чақалоқ ҳисобига ўн беш-йигирма нафарга камаяди, холос. Бу умидвор кишиларнинг фикри. Қолган 35 нафар болалар ўлими-чи? Ахир бу ақл бовар қилмайдиган кўрсаткич — бу Ғарбий Оврупа ўртача кўрсаткичидан ҳам ўн баравар юқори-я!

Бугунги аҳволни бир сўз билан — ҳалокат деб аташ мумкин. Биргина ичимлик сувини олайлик. Заҳриқотил, кимёвий моддалар билан заҳарланган ичимлик суви — кўпгина жойларда бундан бошқа сувнинг ўзи йўқ! — ҳар йили юзлаб кишилар, биринчи навбатда болалар умрига завол бўлади. Тошҳовуз вилояти Тахта қасабаси қудуғидан олинган сувнинг лаборатория таҳлили билан танишдик: унда сульфат таркиби нормадагидан эллик баравар, хлорид — 40 баравар, кальций — 17 марта, магний — 10 ҳисса ошиқ! Бу сувни одамлар истеъмол қилаётганини ўйлашнинг ўзи даҳшат. Кўпгина кўллар, зовурлар, ариқлардан балиқ овлаш ва уни истеъмол қилиш тавсия этилмайди. Жумҳуриятнинг пахта экиладиган (бу каттагина ҳудудни ташкил этади) жойларида етиштирилган мева, сабзавот, полиз маҳсулотларининг барчасида нитратлар миқдори ошиб кетган. Ўтган йили эмизикли аёллар текшириб кўрилганда — уларнинг кўкрак сутида дуст борлиги маълум бўлди!

Гап Туркманистондаги болалар ўлими, очарчилиги ҳақида борар экан, қалин ҳақида тўхталмасликнинг ҳеч иложи йўқ. Бугун қалиннинг миқдори ҳазилакам эмас — 40 минг сўмга чиқиб кетган. Бу маблағнинг катта қисмини куёв томон одатда қарз кўтаради ва уни ўн-ўн беш йиллаб узиши керак. Бу даврда унинг оиласи ҳамма нарсадан ўзини тийишга, ярим оч яшашга маҳкум. Бу муддатни табобатчилар «кўпроқ болалар туғиладиган давр» деб аташади. Ярим оч, касал аёл нимжон, лаёқатсиз фарзанд кўради... Қалиннинг миқдори кўпгина ҳолларда ота-оналарни ўз яқинлари, қариндош-уруғлари билан қуда бўлишга мажбур этади. Чунки, оз бўлса-да, мадад. Рўзғор аҳволини енгиллаштиради. Аслида шундаймикин? Мана, жумҳуриятнинг бир ноҳиясидан маълумот. Ҳар ўнта оиланинг биттаси қариндош-уруғлар билан қиз олиб, қиз берган. Энди унинг натижасини қаранг: ушбу оилаларда туғилган икки минг чақалоқнинг бугунга келиб беш юз нафари ҳаётдан кўз юмган. Қолганларнинг ҳар бешдан бириси жисмонан ва руҳан заиф. Ҳатто, соғлом деб ҳисобланган болаларни ҳам олдинда нохуш қисмат кутмоқда. Табобатчилар фикрича, улардан ярмисининг болалари келгусида заиф, ногирон бўладилар.

Жумҳуриятда туғилишни назорат қилиш бўйича аниқ давлат дастури йўқми? Дарвоқе, бундай ҳаракатномалар Шарқ мамлакатларининг кўпчилигида ишлаб чиқилган ва амалга оширилмоқда, бу тадбирни ислом қонуниятларига зид ҳисоблашмайди. Туркманистонда эса ҳаммаси одатланган қолипда — маъруза, рисола, кўргазмали ташвиқот тарзида олиб борилмоқда. Шароит шу ҳолга келиб қолганига қарамасдан, «Қаҳрамон она» унвони бериш тантаналаридан воз кечиш ҳақида ўйлаб кўрилганича йўқ...

Жумҳурият раҳбариятининг бўлаётган ҳодисага муносабати қандай? Ўта анъанавий. «Биз ўз муаммоларимизни яхши биламиз, уларни ҳал қилиш учун анча ишларни қилдик» деб бу ерга ташриф буюрганларни тинчлантиришади улар. Маҳаллий аҳволдан бонг урган кишиларни эса «Уйдаги гапни кўчага чиқарма. Келинг, бирга баҳамжиҳат ишлайлик!», деб босиб қўйишади. Булар ҳаммасининг исботи бўлган воқеага Ашхободда дуч келдик. Маҳаллий киностудия режиссёри Ю. Қоракўзовнинг «Диагноз» номли ҳужжатли, публицистик кинофильмини (дарвоқе, жумҳурият ҳукумати буюртмасига биноан) суратга олишни тугаллади. Бу фильм болалар очарчилиги ва ўлими ҳақида ҳикоя қилади. Фильм билан танишгач, Туркманистон Бош вазирининг ўринбосари Т. Омонгелдиева режиссер ёнида тан олди: «Мен туни билан мижжа қоқмадим!» Сўнгра... буйруқ бўлди, фильмнинг ягона нусхаси ва унга тегишли барча ҳужжатлар киностудиядан олинсин!

Бу фильмни кўришга рухсат олиш учун қанчадан-қанча хоналар эшигини қоқишимизга тўғри келди. Ҳамма жойда рад этилди. Туркманистон Олий Шўросига ва депутатларга мурожаат қилдик. Улар ҳам рад этишди. Баҳона бир-бирига зид. Айтайлик, парламент қўмиталаридан бирининг раиси А. Снежко фильм ниҳояланмагани, яна устида ишлаш зарурлигини айтади. Бошқа қўмита раиси А. Тожиев ҳисоблашича: «Фильмни оммага кўрсатиш мумкин эмас! У одамларни бошқа томонга етаклайди. Халқ ҳозир буни тушунмайди!» Хўш, қачон тушунади?

Маҳаллий раҳбарлардан бири бизнинг сафаримиз мақсадини билгач, ажабланди: «Билишимча, биздаги осойишталик сизларга ёқмабди, шекилли? Биз бу ерда минг азоб билан яратган демократияни издан чиқазишни кўзлаётган кимсаларга сизнинг бу ёзувларингиз қўл келиши мумкин?» Ғаройиб мантиқ. Ҳақиқат бизнингча, ҳеч қачон бузғунчи бўлмаган, аксинча одамларнинг кўзини очган. Аччиқ ҳақиқатни яшириш, сукут сақлаш эса кимларгадир қўл келиши, демократияни хоҳламаётган кучлар бундан фойдаланишлари мумкин. Қачонки, халқнинг аҳволи, бу биринчи навбатда туркман деҳқонига тегишли, чидаб бўлмас ҳолга етганда алданган ва таланганларга шипшитишади: «Қандай ёмон яшаяпсан-а! Биласанми, улар қандай яшаяпти? Ҳаммаси сенинг ҳисобингга!» Сценарий оддий, аниқроғи олдиндан синаб кўрилган.

Бўлиши мумкин, кимдир бу сатрларни ўқиб, бизни туркман халқининг миллий туйғуларини ҳақоратлаганликда айблаши мумкин. Буни қатъий рад этамиз. Жумҳурият бўйлаб сафаримизда туркман шифокорлари, ёзувчилари, журналистлари ҳамроҳлик қилдилар. Бизга ҳамма билган нарсаларимизни оддий туркман кишилари айтиб беришди. Биздан ҳеч нимани яширишгани йўқ. Дардлар ҳақида, катта кулфатга дучор бўлган қадимий халқнинг эртанги кунига бефарқ бўлмаган кишиларни безовта қилаётган нарсалар тўғрисида гапириб беришди. Ҳақиқатни айтишимизга ишонганликлари учун ҳам дардларини айтишди. Балки ҳаммасини айта олмасмиз. Балки бир қисмини айтармиз. Бироқ фақат ҳақиқатни.

...«Комсомолка»нинг ушбу сонини бошдан оёқ ўқиш сизнинг қарийб бир соат вақтингизни олди. Туркманистонда эса ҳар соатда битта гўдак нобуд бўлади. Тасаввур қилинг: рўзномани ўқиб бўлдингиз — битта бола ўлди, рўзномани четга суриб қўйдингиз ва яна битта бола...

РЎЗИМБОЙ ва СУВОНҚУЛ таржимаси.

* * *

В. ВИКТОРОВ суратга олган. Бу сурат Тахта ноҳиясидаги марказий касалхонада олинган. Бир неча кундан сўнг бу бола нобуд бўлди. Диагноз — очликдан ўлиш...

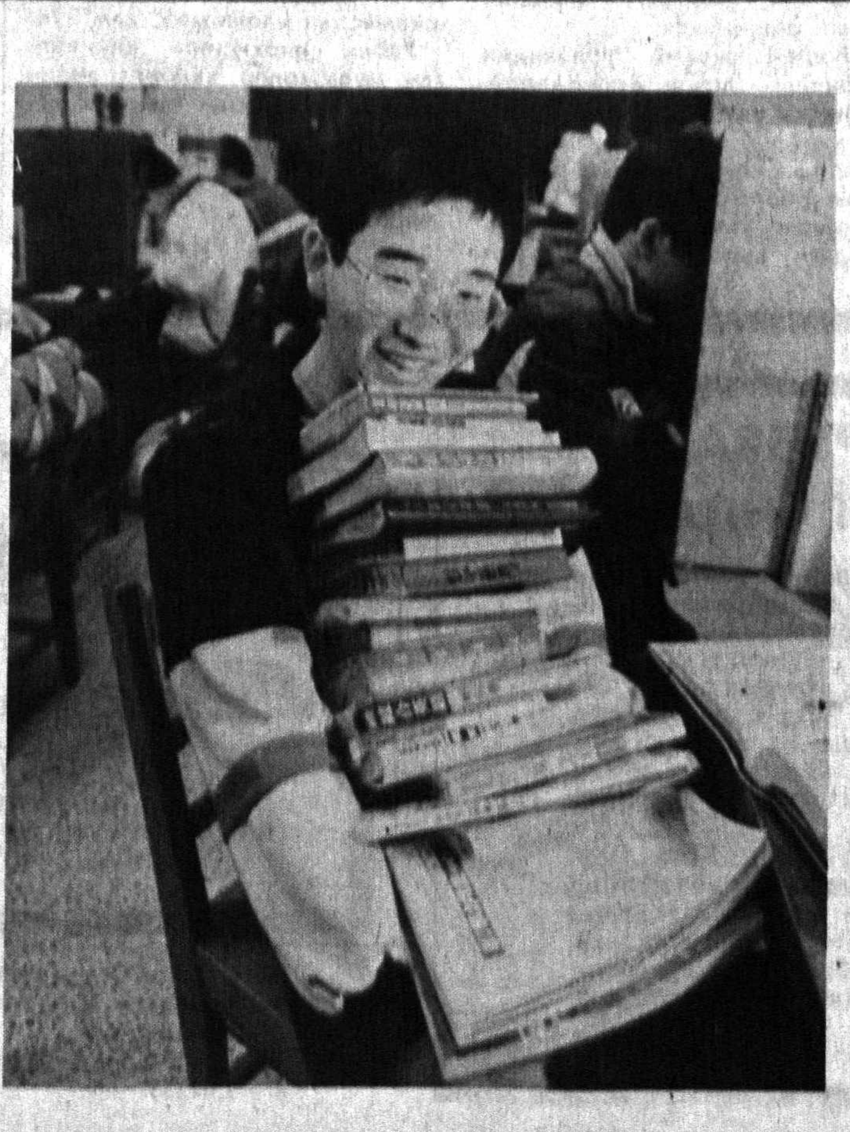
(«Комсомольская правда», 25 апрель).

Хориждан хабарлар

ЖАНУБИЙ КОРЕЯ. Бундан етти йил аввал Жанубий Кореянинг Сувон шаҳрида «Кионгжи» олий мактаби, деб ном олган ғаройиб ўқув даргоҳи очилганди. Бу мактабга ҳамма ҳам қабул қилинавермайди. Йўқ, гап айримларнинг пули етишмаслиги ёки қуйи табақаларга тегишлилигида эмас. Гап шундаки, қабул пайтида йигит-қизларнинг корейс ва инглиз тилларини яхши билишига, риёзиёт ва табиий фанларни ўзлаштирилишига қаралади.

Бу ерда ўқиш мураккаблиги жиҳатидан ҳатто мамлакатнинг етакчи дорилфунунларидан ҳам ажралиб туради. Баъзи мутахассислар «Кионгжи»ни ўқув даргоҳи эмас, балки илмий-тадқиқот институти, деб аташади.

Бу ишлар мамлакатда таълим соҳасига эътиборнинг нақадар катталигини кўрсатади.

СУРАТДА: бир семинар дарсга тайёрланиш учун зарур бўлган дарсликлар.

ТАСС сурати.

ҒАЛАБА КУНИ НИШОНЛАНМОҚДА

ХАНОЙ. (ТАСС). 1975 йилнинг баҳорида америкалик босқинчилар устидан қозонилган ғалаба халқ-демократик инқилобининг муваффақиятини мустаҳкамлади, мамлакатни бирлаштиришни ниҳоясига етказди, Вьетнам ривожланишнинг социалистик йўлини узил-кесил танлаб олишини белгилади. Вьетнам ҳалқи ғалабасининг 15 йиллигига ва Биринчи Май байрамига бағишланиб, бу ерда ўтказилган тантанали мажлисда нутқ сўзлаган ВСР давлат кенгашининг раиси Во Ти Конг шуларни айтди.

Вьетнам Компартиясининг амалий халқаро сиёсати, Вьетнам, Лаос ва Камбоджа ўртасида стратегик ҳамжиҳатлик, Совет Иттифоқининг, бошқа қардош социалистик мамлакатларнинг, сайёрамиздаги барча дўстона кучларнинг жуда катта ёрдами туфайли ана шу тарихий воқеа юз берди, деди Вьетнам раҳбари.

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАСИДАН

● СОФИЯ. Оппозициядаги Демократик Кучлар Уюшмаси (ДКУ) «мустақил, демократик, фаровон Болгарияни» бунёд этиш мақсадини ўз олдига қўяди. Ана шу мақсад уюшманинг сайловолди ҳаракат дастурида акс эттирилган, ҳаракат дастурининг биринчи қисми Тодор Живков шахсий ҳокимияти режимига хотима берган ва Болгария жамиятида туб ўзгаришлар даврини очган БКП Марказий Қўмитасининг ўша эсда қолган 1989 йил ноябрь пленумидан сўнг ташкил топган мазкур сиёсий уюшма органи — «Демократия» рўзномасида эълон қилинган.

ДКУ сайловолди ҳаракат дастури БХР буюк халқ мажлисига 10 июнь куни сайлов эълон қилиниши муносабати билан нашр этилган. БХР буюк халқ кенгашининг вазифасига одатдаги парламент вазифаларидан ташқари мамлакат янги конституциясини ишлаб чиқиш ҳам киради. Олтита сиёсий партия ва ўнта умуммиллий ҳаракатларни бирлаштирган Демократик Кучлар Уюшмаси болгар сайловчилари ҳукмига бир ҳужжатни тақдим этди. Ушбу ҳужжатда Болгария жамиятида юзага келган муаммоларнинг манбалари ҳамда сабаблари таҳлил этилади, уни демократиялаш йўллари, танглиликдан чиқиш йўллари таклиф қилинади.

● БЕРЛИН. Фашистларнинг Бранденбург-Герден собиқ қамоқхонаси маҳбусларини озод қилиш ёдгорлиги пойига анвойи гуллар қўйилди. Собиқ маҳбуслар, фашизмга қарши кураш қўмитасининг аъзолари, Германия Федератив жумҳуриятида фашизм даврида таъқиб этилган шахслар уюшмасининг, шаҳар жамоатчилигининг вакиллари Оврупадаги энг катта қамоқхоналардан бири озод этилган кунга 45 йил тўлганлигини ёдга олдилар. Нацистлар ана шу қамоқхоналарда Оврупадаги 19 мамлакатдан ҳибсга олинган сиёсий маҳбусларни ушлаб турган эдилар. Улар орасида коммунистлар, социал-демократлар, христианлар, шунингдек, партиясизлар бор эди.

● ЛОНДОН. Буюк Британия Бош вазири Дуглас Хэрд Польшага расмий ташриф билан жўнаб кетди. У Варшавада мамлакат раҳбарияти билан музокаралар олиб боради ва Гданьск шаҳрига ташриф буюради, у ерда Польша «Бирдамлик» уюшмасининг раҳбари Лех Валенса билан учрашади.

Музокаралар чоғида икки мамлакат иқтисодий ҳамкорлигига ва Европа хавфсизлиги муаммоларига тааллуқли масалалар муҳокама қилинади.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

НЬЮ-ЙОРК БИРИНЧИ ЎРИНДА

● АМЕРИКА Қўшма Штатларида бузуқ телефон-автоматлар сони бўйича мусобақа ўтказиладиган бўлса, биринчи ўринни Нью-Йорк шаҳри оларкан. «Нью-Йорк пост» рўзномасининг хабарига кўра, ўтган йилнинг ўзида 175 минг телефон-автомат безорилар томонидан ишдан чиқарилган. Натижада шаҳар 20 миллион доллар миқдорида зарар кўрган.

Нью-Йорк шаҳрида ҳаммаси бўлиб 58 минг телефон-автомат бор бўлса, демак уларнинг бари бир йилда уч мартадан бузиб кетилган.

ТИШ КАВАГИДАГИ УСИМЛИК

● СЕНТ-МЭРИС (Тасмания ороли) шаҳарчасида яшовчи 57 ёшли Тэдди Блайк тиш оғриғидан азоб чекса-да, табибга бормади. Чунки шу ёшга келиб биринчи марта оғриши эди. Шунинг учун ўзи даволашга киришди: бир зум ўйлаб ўтирмай катта дозали маргумушни тишининг кавагига босди. Оғриқ қолгач, қурилишда ишлатиладиган цементдан ўз тишини ўзи пломбалади.

Аммо барибир фойдаси бўлмади. Бир неча кундан сўнг чидаб бўлмас даражада яна оғрий бошлади. Нонлож табибларга мурожаат этди. Улар эса тиш кавагидан... энди униб келаётган кунгабоқарни топдилар.

«Нью-Йорк таймс» рўзномасининг (АҚШ) хабарига қараганда, Блайк тишини пломбалаётганда цемент қоришмасига кунгабоқар пистаси қўшилиб кетган экан.

 Алишер Навоий рубоиётидан сабоқлар

Жумҳурият рўзномаларидан бирида Шарқ классик лирикаси асарлари таҳлилига доир махсус ойнасўз (рубрика) очилишини кўпдан бери орзу қиламан. Бундай ойнасўз «Ёш ленинчи» рўзномасида очилиши мақсадга мувофиқ бўларди. Чунки маданий мероснинг бадиий-маърифий моҳияти кўпроқ ёшлар онгига сингдирилиши уларнинг маънавий камолотига равнақ бағишлайди. Ойнасўзни Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллик тўйига тайёргарлик муносабати билан бошлаш, уни «Навоий рубоиёти (лирикаси)дан сабоқлар» дея номлаш, «Навоий — 550 нишонаси (рамзи) билан давом эттириш мумкин. Бу хайрли ишга барча классик шеърият билимдонлари ва ихлосмандларини, шунингдек, каттаю кичик кенг муштарийлар оммасини жалб этиш яхши самара беради. Мақсад яккахон таҳлиллар ёки фақат мутахассис талқинларини оммалаштириш эмас, аксинча, адабий обидаларнинг ранг-баранг талқинларини турли услубда — баҳс, мунозара, суҳбат, саволу жавоб тарзида юзага чиқариш, жонли оммавий мутолаа майдони ва жараёнини яратишдир. Бу, албатта, омманинг ўз қизиқиши ва ташаббускорлигига боғлиқ. Агар кўзланган мақсадга эришилса, бадиият дурдоналарининг мағзи чуқурроқ чақиларди, Навоий меросини чинакам маънавий мулкимизга айлантирардик, шеършунослик илми халқ ва ҳаёт билан маҳкамроқ боғланарди, кўпчилик мустақил мутолаага ўрганарди.

Ана шу муддао билан Навоий ғазалиёти ҳақидаги мақолаларимизни эътиборингизга ҳавола этаётирмиз. Эҳтимол, рўзнома саҳифаларида ғазалларнинг мисрама-мисра тўлиқ таҳлилига имкон беролмас. Биз бор имкониятдан фойдаланамиз ва мукаммалликка даъво қилмаймиз. Зеро, айрим ғазалларнинг мукаммал таҳлили мақолага сиғмайди, унинг учун китоб ёзса арзийди.

Таҳлил жараёнида ғазалнинг яратилиш даври, мавзуи, ҳажми, ғоявий моҳияти, фалсафий асослари, услубан қайси типга мансублиги (таъриф, тавсиф, мадҳ, шарҳи ҳол, изҳор, аралаш); композицион таснифга кўра, қайси турга оидлиги (мустақил байтлардан тузилган, якпора, воқеабанд, мусалсал); муаллиф концепцияси, лирик қаҳрамон (шоир «мен»и ва шахсияти); бадиий хусусиятлари: образлар таркиби, қўлланган бадиий санъатлар, қофия, радиф, вазн; анъанавийлиги ва янгилиги; шоҳбайтлар талқини; қўшиқ сифатидаги талқини; фанда ўрганилиши; замонавий аҳамияти; ғазалнинг, умуман, ўзбек шеъриятида, хусусан, Навоий ижодида тутган ўрни; ғазалга битилган тахмислар эътиборга олинади. Бироқ бу хусусиятларнинг бари ҳамма ғазалда ҳам акс этавермайди.

Ушбу рўзноманинг 1989 йилги 9 февраль сонида, «Сатрлар силсиласидаги сеҳр» сарлавҳали мақолада мусалсал ғазаллар ҳақида фикр юритилган ва Навоийнинг бир мусалсал ғазали таҳлил этилган эди. Бугун мустақил байтли ғазаллар ҳақида мулоҳаза юритамиз ва Навоийнинг шу турга мансуб бир ғазалини таҳлил этамиз.

«ТАВОФИ ОЛАМИ ДИЛ ҚИЛ...»

Ўзбек ғазалиёти тарихий тараққиётининг биринчи босқичларидаёқ мустақил байтлардан тузилган ғазаллар жанрнинг энг маҳсулдор тури сифатида мавжуд эди. Мустақил байтлардан тузилган ғазалдаги умумий бадиий мазмун ёхуд композиция пароканда — тарқоқ ҳолда бўлади. Мустақил байтлардан тузилган ғазалларга нисбатан бир маҳаллар «Пароканда» сўзи адабий термин сифатида қўлланган. Бироқ ҳозирги тилимизда «пароканда» сўзи салбий маъно касб этган. Бу сўзнинг луғавий мазмунига оид «тўзиган», «тартибсиз» маънолари мустақил байтлардан тузилган ғазалларга ёт. Чунки ҳар байтдаги алоҳида-алоҳида мазмун яхлит ҳолда мустақил байтлардан тузилган ғазалнинг ғоявий мундарижасини ташкил этади.

Мустақил байтлардан тузилган ғазал бир мавзули эмас, кўп мавзули бўлади. Бир ғазалнинг ўзида икки, уч, ҳаттоки, беш хил мавзу кўтарилади. Бу мавзулар мантиқан бир-бирига изчил боғланмаган байтларда ёритилади. Ғазалнинг мустақил байтлардан тузилганлиги хусусияти ҳам мана шунда. Аммо бу байтлар бутунлай тарқоқ эмас. Акс ҳолда, композиция ҳақида гап бўлиши мумкин эмас. Композициясиз эса бутун бир асар пайдо бўлмайди. Хўш, бундай ғазал сатрларини ягона композицияга нима жипслаштиради? «Бундай ғазаллардаги бирликни вазн, қофия, радиф сингари бадиий элементлар ва лирик қаҳрамоннинг ички дунёси тасвири келтириб чиқаради» (Носиров О. Ўзбек адабиётида ғазал. Ғ. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, 1972, 17-бет). Бундан ташқари, муаллифнинг ҳаётга, муҳаббатга, замон ва аҳли замонга муносабати ҳам асардаги композицион яхлитликни таъминлаб туради. Мустақил байтлардан тузилган ғазаллар яратиш Шарқ ғазалиётида анъанавий ҳол бўлса-да, ҳар бир шоир ва у яратган барча мустақил байтлардан тузилган ғазаллар ўзига хос мустақил композицион структурага эга бўлади.

Бу турга нисбатан якпора, воқеабанд ғазаллар композицион жиҳатдан ўзига хос афзалликларга эга бўлса-да, кўпгина истеъдодли ғазалнавислар мустақил байтлардан тузилган ғазаллар яратишга кўпроқ мойил бўлганлар. Чунки мустақил байтлардан тузилган ғазалнинг ҳам ижодкор учун асқотадиган муҳим фазилати бор. Бу ҳақда М. Шайхзода шундай изоҳлайди: «Бироқ Навоий ва бошқа буюк шоирлар ҳам ҳамма ғазалларини якпора қилиб ишлашга уринмаганлар. Шунда ғалати бир вазият туғилиб қолган: ғазалларнинг мутлако якпора бўлиш шарт эмаслиги, қаландарона ғазалларда ишқий ва фалсафий бирон фикрни, ёхуд орифона бир ғазалнинг истаган байтида шоир ўз истаган ижтимоий-сиёсий репликасини бермоқ имкониятига эга бўлади. Чунки ғазалнинг якпора бўлмаслиги унинг ички имкониятларини анча кенгайтирган».

Кимки бир кўнгли бузуғнинг хотирин шод айлагай,
Онча боркимки, Каъба вайрон бўлса, обод айлагай.
Гарчи халқ озодасимен, ёр, агар бандам деса,
Андин ортуқ англаким, бир банда озод айлагай.
Ердин ҳар кимки бир сўз дер, туғанмасдин бурун
Истарамким, аввалидин ёна бунёд айлагай.
Ер ҳижронидин ўлгудур, бу нави эрмиш сазо
Ул кишигаким, бировга ўзни мўътод айлагай.
Неча сабр аврокин ёзай кўнглуму бир оҳ ила
Сарсари ишқинг етиб, борини барбод айлагай.
Шайхдин зуҳду риёйи касб қилма, эй раб, қани
Дайр пирики, фано расмини иршод айлагай.
Одам авлодида ҳамдур одамийлик шеваси,
Одам эрмас улки, майли одамизод айлагай.
Не балодурким, фалак ҳар кимга чекса тиғи кин,
Енгилиб аввал менинг жонимга бедод айлагай.
Беша ичра девлар мақтули ўлсун, эй пари,
Гар Навоий ёна азми Астробод айлагай.

Ҳикматомуз байт билан бошланган бу ғазал Навоий ижодиётининг камолот босқичи — қарилик лирикаси маҳсули. У — ижтимоий мавзуда битилган ғоявий теран асар. Тўққиз байтдан иборат. Услубан, таъриф, шарҳи ҳол, изҳор уйғунлашган аралаш типдаги ғазал. Композиция жиҳатидан мустақил байтли ғазаллар туркумига мансуб. Мураддаф, Рамали мусаммани маҳзуф вазнида ёзилган:

Фоилотун, фоилотун
фоилотун фоилун
— у - - - у - - - у - - - у -

Ушбу ғазал биргина матлаънинг ўзи биланоқ адабиёт тарихига киришга ва абадий эъзозланишга сазовор. Матлаънинг қиммати, аввало, юксак инсонпарварлик ғояси билан йўғрилганидадир. Руҳи чўккан, дили вайрон, дардманд кишининг дардини олиш, кўнглини кўтариш, кайфиятини чоғлаш, унга таскин-тасалли бериш ҳаётнинг ҳар бир дамида, ҳар кимнинг қўлидан келадиган энг оддий инсоний эзгулик. Аммо суръатли ва шафқатсиз ҳаёт чорраҳаларида аксарият кишилар бундай савоб ишни унутадилар ёхуд уддалай олмайдилар, ҳатто, баъзилар инсон дилини оғритиш — дилозорлик билан шуғулланадилар. Шундай кишилар қиёфаси ва ҳаётининг бадиий инъикоси тарзида XX аср шоири, Навоий гуманизмининг давомчиси Абдулла Ориповнинг «Ранжком» асари майдонга келди. Навоий бу оддий инсоний бурчни адо этишни Каъбадай муқаддас обида бузилган тақдирда, уни қайтадан тиклаш, тирилтириш, ободонлаштиришдай яхшилик тарзида улуғлайди.

Навоийнинг бу байти шу қадар сеҳрловчи, ҳайратомуз ҳикмат сифатида машҳур бўлдики, улуғ донишманднинг издошлари асрлар мобайнида бу ҳикматни турли шаклларда шарҳлаш, такомиллаштиришга интилдилар. Масалан, Бобораҳим Машрабнинг оташин ғазалларидан биридаги мана бу байт Навоийнинг шоҳбайтига ҳамоҳанг жаранглайди:

Тавофи олами дил қил
жаҳонда ҳар башардин сен,
Агар бир дилни сен бузсанг,
юзар Каъба бузулмазму!

Машраб инсон дилини тавоф этиш савоби қадр-қимматини янада юксакка кўтаради. Бир инсон дилини оғритиш юзлаб Каъбаларни вайрон этиш қадар гуноҳи азимлигини уқтиради.

Навоий шоҳбайтига файласуф шоир Ҳувайдо бундай акс-садо беради:

Ғарибни кўнглини бузмак
гуноҳи беадад эрмиш,
Кафорат бўлмағай юз
Каъбани қайтиб бино
қилсанг.

Ҳувайдо наздида, бузилган юз Каъбани қайта қуриш мумкин, бироқ вайрон этилган кўнгил каъбасини обод этишнинг — бундай гуноҳни ювишнинг асло иложи йўқ.

Навоийнинг аҳилликка, биродарликка чорловчи бу матлаъи жуда чуқур тарихий асосга таянган. Каъбанинг вайрон бўлиши ва сўнг қайта қурилишига ишора қилиш оддийгина бадиий тўқима эмас, балки олис тарих ҳақиқатини ғазалхонга эслатувчи талмеҳ санъатидир. Тарихдан маълумки, бузилган Каъба ибодатхонасини турли жамоа вакиллари ҳамкорлик, бирлик, аҳилликда қайта қурганлар. Каъбани қайта қуришдаги энг масъулиятли вазифа — муқаддас Қора тошни ўз анъанавий жойига ўрнатиш муаммосини Муҳаммад бажарган ва бу иш унинг пайғамбарлик салоҳиятини далилловчи муҳим белгилардан бўлиб қолган. Шоҳбайт ва тарих қиёсидан келиб чиқадиган мантиқий хулоса шуки, «кимки бир кўнгли бузуғнинг хотирин шод айласа», бузилган Каъбани қайта қуришга, яъни Муҳаммад пайғамбар даражасидаги қудрат ва кароматга муяссар бўлади.

Ушбу байт бадиияти фақат фалсафий-ахлоқий моҳияти билан эмас, содда ва тушунарли услуби билан ҳам қимматлидир.

Ғазалда висолга ташналик, ёрга эътиқод туйғулари сингдирилган байтлар муҳим ўрин тутган:

Ердин ҳар кимки бир сўз
дер, туғанмасдин бурун
Истарамким, аввалидин ёна
бунёд айлагай.

Лирик қаҳрамонда маҳбуба ёдига меҳр-муҳаббат, интилиш шу қадар баркамолки, у ёр хаёлидан узилиб қолишни, у ҳақдаги муждалар мухтасар бўлишини истамайди. Маҳбуба ҳақида сўз бошлаган киши хикоятини туғаллаб қўйишидан ҳавотирга тушиб, суҳбатдоши ёр васфини қайтадан бошлашини истайди. Бу — соғинч, ҳижрон ҳисларининг навоийвор майин лиризм, ҳажв воситасида ифодаланганн.

Бундайин маҳорат билан битилган ишқий байтлари мавжудлигидан қатъи назар, ҳар бири мустақил мундарижали байтлардан тузилган бу ғазалда ижтимоий салмоқдор мазмун, одамийлик фалсафаси барқ уриб турган байтлар етакчилик қилади.

Одам авлодида хамдур
одамийлиқ шеваси,
Одам эрмас улки, майли
одамизод айлагай.

Одамийлик фалсафаси фақат одамдаги олижаноб фазилатларни таърифлашдангина иборат эмас. Навоий назмида бу инсоният табиатидаги (айниқса, давр билан боғлиқ) камчиликларни очиб беришда ҳам кўринади. Навоий ўз замонасидаги «одам авлодида» одамгарчиликни жуда кам учратган. Зотан, Навоий эстетик идеалидаги одамийлик талаби мавжуд ҳаётдагидан анчайин юқори бўлган. Шоир замон аҳлига майл билдириб, панд еб, ҳафсаласи пир бўлгач, «одамзодга майл билдиришнинг ўзи одамгарчиликдан эмас», деган хулосага келган.

Ғазалнинг туғалланма байти Навоийнинг Астробод сургунида кечирган машаққатли ҳаётини эслатувчи биографик хусусиятга эга:

Беша ичра девлар мақтули
ўлсун, эй пари,
Гар Навоий ёна азми
Астробод айлагай.

Бу Навоийнинг таржимаи ҳолига оид маълумотларни тўлдирувчи, қувватловчи муҳим далилдир.

Ғазал Навоий ижодиётида ва, умуман, ўзбек адабиётида алоҳида ўрин тутувчи умрбоқий бадиий обидадир.

Нусратулло ЖУМАЕВ.
филология фанлари номзоди.

ЮЛДУЗЛАР УЧРАШГАНДА...

Байрам арафасида Ўзбекистон жисмоний тарбия ва спорт Давлат қўмитаси мажлислар залида ветеран спортчи ва тренерларнинг тантанали учрашуви бўлиб ўтди.

Уларни спорт мухлислари яхши танишади, ёрқин ғалабаларини яхши эслашади. Улар турли йилларда, турли мусобақаларда жумҳуриятимиз, мамлакатимиз шаънини муносиб ҳимоя этишган. Уларнинг ҳар бирининг спорт йўли кескин кураш, қувончу қайғуларга тўла.

Бугунги тақдирлари ҳам турлича. Спорт қўмитаси ҳовлисида тўпланаётган собиқ спортчиларнинг юз-кўзларига тикиламан. Айримлари тўлишган, айримларининг юзларида турмуш ташвишларининг излари, сочларига оқ оралаган. Улар бир-бирларини ҳаяжон, очиқ чеҳра билан кутиб олишади. Шу топда уларнинг кўзларида учқун чақнагандек туюлади менга.

— Ишлар қалай? — дея сўрашади бир-бирларидан. Жавоблар эса турлича: ёмонмас, бир нави, яхши, юрибмизда...

Бир пайтлар Рустам Казаков, Эльвира Саади, Руфат Рисқиев сингари юлдузларни етиштирган устозларнинг камсуқумлиги... Жаҳоннинг турли шаҳарларида оғир «жанг»ларда матонат кўрсатиб, енгиб чиққан Оврупа, жаҳон, олимпия чемпионлари... Улар ҳам ўз устозларидек оддий ва камтар. Бокс бўйича жаҳон чемпиони Руфат Рисқиевни яна ўз устози Борис Андреевич Гранаткин билан учратдик. Устоз ва шогирд алланималар хусусида бир-бирлари билан жиддий суҳбатлашишаётганга ўхшайди. Руфат ҳозир «Меҳнат резервлари» спорт комплекси бокс мактабига директорлик қилмоқда. У тантанада сўзга чиқиб ўз тренерларидан ўрганганларини, тўплаган тажрибасини ёшларга ўргатаётганлигини айтди. Спорт қўмитасининг янги раҳбарияти муаммоларни ҳал этишига ишонч билдирди. Б. Гранаткин ҳам ўз таклиф ва истакларини изҳор этди. Венера Зарипова эса «Аҳил бўлайлик, бир-биримизнинг қадримизга етайлик, бир-биримиздан ширин сўзимизни аямайлик», деди.

Андижонлик оғир атлетикачи Н. Муҳаммадияров спорт иншоотларини қуриш ва ремонт қилишга эътиборни кучайтириш лозимлиги ҳақида гапирди.

Курашчи Комил Фаткуллин, самбочи Бобомурод Файзиев, қиличбоз Собир Рўзиев, оғир атлетикачи Эркин Каримов, волейболчи Лариса Павлова... Уларнинг номлари, ғалабалари ҳеч қачон унутилмайди. Байрам арафасида бўлган учрашувда раҳбарият қисман бўлсада собиқ спортчи ва тренерларнинг дардларини эшитди. Байрам туҳфаси сифатида уларга концерт қўйиб берилди, гуллар ҳадя этилди.

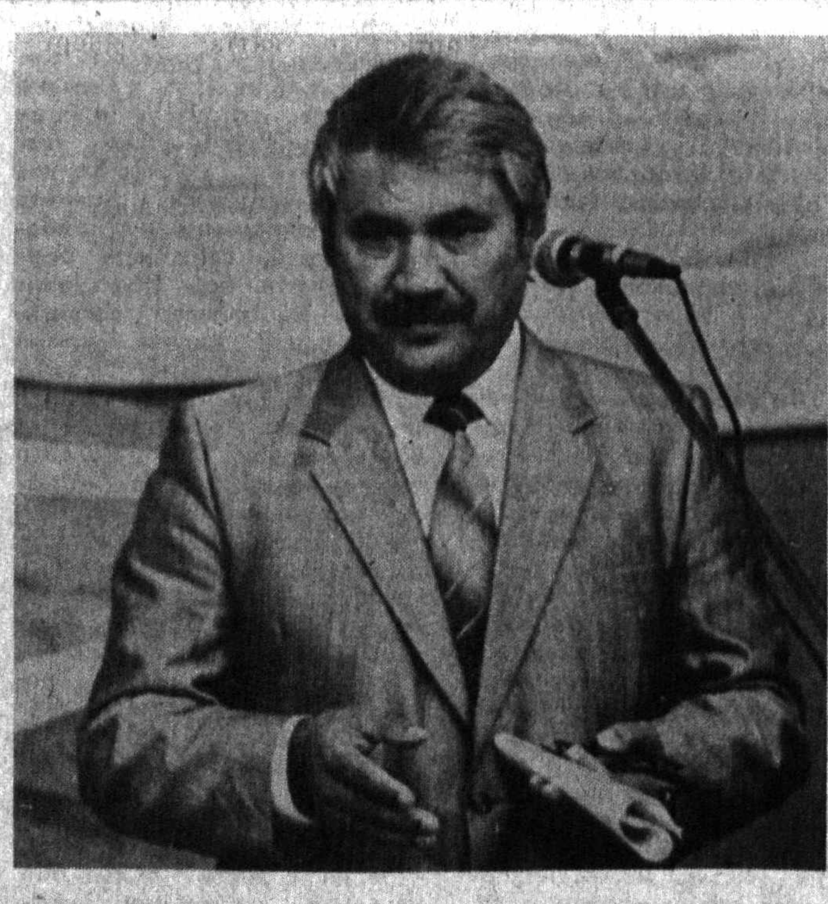
Сўзга чиққанлар бундай учрашув биринчи марта ўтказилаётганлигини таъкидлашди. Уни анъанага айлантириш лозимлигини айтишди.

Дарҳақиқат, спорт қўмитасининг янги раиси О. Назиров хайрли ишлардан бирини бошлади. У ушбу учрашувда сўзга чиқиб, ўзининг режалари ҳақида ҳам тўхталди. Жумҳуриятимиз спортини ривожлантириш, камчиликларни бартараф этишда собиқ спортчи ва ветеран тренерларнинг фаол иштирок этишларини илтимос қилди.

СУРАТЛАРДА: учрашувдан лавҳалар.

О. САФАРОВ.
Муҳаммад АМИН суратлари.

Ҳамюртларимиз қандай хизмат қилишмоқда?

ОЙ БОРИБ, ОМОН ҚАЙТГИН

Аскарлик... Йигитлик бурчи... Бу сўзлар ҳар бир ота-онанинг ширин эзгу умиди. Чунки улар кечагина мактабни тугатиб, мўйлаби эндигина сабза уриб келаётган дилбандлари номига ҳарбий комиссариатдан чақирув қоғози келганида бироз хавотирга ҳам тушадилар. Йўқ, бу аслида қўрқув, хавотир эмас. Балки ўз фарзандининг эл хизматига отланаётганидан ғурурланиш туйғусидир.

Ҳа, аскарликни йигитлар учун «балоғат синови» десак бўлади. Икки ёхуд уч йил. «Кўз очиб юмгунча ўтиб кетади» дейишади ҳам. Йўқ, тўғриси, мен бу тасаллига қўшилмайман. Нега дейсизми? Икки ёки уч йил ўз меҳрибонларинг бағридан, ўз қадрдон дўстларинг даврасидан ажралиб олисда, тушларингга ҳам кирмаган жойларда яшаш осонми? Аммо юрагинг тўрида ота-онангнинг сени армияга кузатаётиб айтган икки оғиз сўзи жаранглаб туради. Бу сўзлар сенга йўлдош, мадад бўлади. «Болам, элга келган тўй. Бу ҳар кимга ҳам насиб қилавермайди. Шукр қил, ўтади кетади. Ой бориб, омон қайтгин...»

Редакциямизга ўзининг йигитлик бурчини шараф билан ўтаётган ҳамюртларимиздан уларнинг командирларидан, меҳрибон ота-оналаридан ҳар куни кўплаб мактублар келади. Бундай дил сўзлари битилган мактубларни ўқиб, она Ватан хизматини сидқидилдан бажараётган элдошларинг билан беихтиёр фахрланиб кетасан киши.

«Байкалорти ҳарбий мавзесига қарашли бизнинг «Н»-чи гвардиячи мотоўқчи полкимизда юзга яқин миллат ва элат вакиллари хизмат қилишмоқда. Улар орасида ўзбекистонликлар ҳам анчагина, — деб ёзади гвардиячи оддий аскар Умрзоқ Ғаффоров ўз мактубида. Яқинда полкимиз қўмондонлиги ҳарбий ва сиёсий тайёргарликда ўз қуролдошларига намуна бўлган сержант Аминжон Йўлдошевга раҳматнома эълон қилди. Кичик командирлар ҳарбий ўқув курсини муваффақиятли тугатиб келган бу қашқадарёлик ҳамюртимизни батальон старшинаси этиб сайладик. Полкимизда жумҳуриятимизнинг турли вилоятларидан келган Аминжонга ўхшаган фидойи йигитлар бир талай. Ихтиёр Сотимов, Низом Раҳмонов, Раҳмат Нурматов, Ислом Соибоев, Бахтиёр Иброҳимов, Раҳмат Турғуновлар шулар жумласидандир».

Кечагина ҳузуримизга Тошкент вилоятининг Янгийўл ноҳиясидаги Ниёзов номли давлат хўжалигининг Киров участкасида яшовчи пенсионер Ёқубжон ака Холматов ташриф буюрдилар. Қўлларида Воронеж шаҳрида хизмат қилаётган ўғли Ҳусанжоннинг командирлари йўллаган қатор ташаккурномалар, мактублар.

«Ўн бир фарзандим бор. Ярим умрим далада ўтди. Қанча қийинчиликлар кўрдим. Болаларимнинг ҳаммаси одобли. Бирортасиям юзимни ерга қаратгани йўқ. Мен учун дунёда бундан ортиқроқ бахт бормикан?..»

Қўқон шаҳридаги Чайковский кўчаси, 16-уйда истиқомат қилаётган Муҳаммаджон ака ва Маликахон опаларнинг ҳам қувончи чексиз. Кичик ўғиллари Илҳомжон Одессада ўз йигитлик бурчини ўтаяпти. Насиб этса, яқинда уйга қайтади. Оилада икки ўғил, икки қиз. Ундан каттаси армияни аъло даражада бажариб қайтди. Илҳомжон ҳам ота-онасининг бир гапини икки қилмай ўсди. Шу боис бўлса керак, хизмат қилаётган ҳарбий қисмдан неча марталаб раҳматномалар келиб турибди. Ана шундай мактубларнинг биридан парча келтирамиз:

«Илҳомжон дўстлари қатори ўз бурчини ҳалол ва виждонан адо этмоқда. Дунёқараши кенг, сиёсий билими кучли. Ўзига бириктирилган ҳарбий техникани астойдил қизиқиш билан бошқаради.

Шундай ажойиб фарзандни тарбиялаб, вояга етказганлигингиз учун сизларга ташаккур!

Салом билан: бўлинма командири Кирсанов».

Ҳайдар Умаров Омск шаҳридаги ҳарбий қисм рота командирининг сиёсий ишлар бўйича ўринбосари. Собиқ комсомол ходими. Катта лейтенант. Олис ўлкаларда хизмат қилаётган ўзбек сипоҳиларидан бири. Унинг редакциямизга йўллаган мактубини ҳаяжонсиз ўқиёлмайсиз.

«Қисмимизда жуда кўплаб ўзбек йигитлари хизмат қилаяпти. Бизнинг ягона ҳамдардимиз Ўзбекистондан биргина менинг номимга келадиган «Ёш ленинчи». Рўзнома саҳифаларида босилаётган ҳар бир қизиқарли мақолаларни ўз ҳамюртларим билан баҳам кўраман.

Лекин йигитларни қийнаётган муаммолар беҳисоб. Мана олайлик, аскарларнинг кўпчилиги комсомол аъзолари. Лекин улар ўзларини ҳарбий хизматга юбориш вақтида жонини жабборга бериб югурган комсомол қўмиталаридан анча норози. Чунки армияга келгач, уларни-ку, қўятурайлик, ҳатто яшаш шароити оғирроқ бўлган оилаларнинг ярим кўнгилларини сўрамаётган комсомол ходимлари эрта-индин хизматдан қайтаётган бу йигитларга ҳам худди шундай муносабатларда бўлиши тайин. Ахир келгусида шулар элнинг, Ўзбекистоннинг кунига ярайдилар-ку?

Бизларнинг, айниқса, болтиқбўйилик тенгдошларимиз, комсомол қўмиталари фаолларига жуда ҳавасимиз келади. Улар ўз юртдошлари билан қаерда хизмат қилишларидан қатъи назар мунтазам алоқа боғлаб турищибди. Ҳар куни уларга кундалик рўзнома, жаридалар, китоблар, табрикномалар келиб турибди. Бизникилар-чи? Бунинг акси...»

Ҳайдарнинг куйиниб ёзган мулоҳазаларида албатта жон бор. Дарвоқе, уларни мамлакат миқёсида оғизма-оғиз кўчиб юрган ўзбек йигитлари ҳақидаги, қолаверса ўзбек халқи тўғрисидаги турли хил миш-мишлар ҳам қийнаяпти. Унинг «Бизнинг болаларда не гуноҳ? Ахир улар ўз ихтиёрлари билан қурилиш батальонларига тушаётганлари йўқ-ку? Улар биринчи навбатда ўзимизнинг «жонкуяр тақсимотчи»ларимиз — ҳарбий комиссариатларимиздаги акахонларимизнинг айби билан бундай жойларда улоқиб юришибди» деган дардли сўзларига қўшилмасдан иложимиз ҳам йўқ.

Ўзбек сипоҳисини қийнаётган муаммолар хайрият энди-энди минбарларда ошкора айтиляпти. Яқин орада бу соҳада ҳам умид қилса бўладиган ижобий силжишлар бўлса ажабмас...

Н. ЖАЛИЛ.

3 МАЙ

ПАЙШАНБА —

● ЎзТВ I

11.30 Ўзбекистон ССР тарихи. Ўзбекистон 70—80-йилларда (рус тилида). 12.00 «Қудратли қанот», «Коризчилар». Телефильмлар. 12.30 Ўзбекистон ССР тарихи. Ўзбекистон 70—80-йилларда. 13.00 «Тўрғай». Бадиий фильм.

* * *

17.30 Кўрсатувлар тартиби. 17.35 Янгиликлар. 17.40 Ўқитувчи экрани. Дарс жараёнида дидактик ўйинлар ва уларнинг аҳамияти. 18.10 «Хизмат кўрсатиш тармоқлари». Аҳоли дам олиш масканларини кенгайтириш масалалари. 18.50 «Депутат ва ҳаёт». 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.50 «Алифбо сабоқлари». 20.25 Кинолавҳа. 20.30 Москва. «Вақт». 21.00 Ўзбек куйларидан концерт. 21.45 «Ички ишлар вазирлиги хабар беради». 21.55 Реклама. 22.00 «Ахборот». 22.20 «Оролни қандай асраш мумкин». Бирлашган Миллатлар Ташкилоти вакиллари иштирокида халқаро давра суҳбати. 22.50 «Белие роси» қишлоғи». Кинокомедия («Беларусьфильм»). 00.10 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● МТ I

16.45 «Қизил томоқ». Мультфильм. 17.05 «ТелеЭКО» журнали. 17.35 «Ер — она масканимиз». Фотоконкурс. 17.40 «Сеҳргарлик бошланади». Мультфильм. 18.00 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати. 18.30 «...16 ёшгача ва ундан катталар». 19.15 Шеърият лаҳзалари. 19.20 «Лабиринтга кириш». Беш серияли телевизион бадиий фильм. 4-серия. Премьера. 20.30 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати. 21.00 Вацлав Нижинский таваллудининг 100 йиллигига бағишланган балет кечаси. 22.45 «ТСН». Янгиликлар телевизион хизмати.

МЕҲР-МУРУВВАТ КЎРСАТАЁТГАНЛАР

Тошкентда болалар уйлари, мактаб-интернатларга ёрдам кўрсатиш яхши анъанага айланди. Бу тадбирларда корхоналар ва ташкилотларнинг жамоалари, шунингдек, диний муассасалар фаол иштирок этмоқдалар.

Тошкентлик диндорлар меҳр-мурувват кўрсатдилар. Улар юзлаб гилам, палос, ўқув қўлланмалари, ширинликлар, ўйинчоқлар тўплашиб, Ўзбекистон пойтахти болалар уйларига ҳадя қилишди.

Ҳадяларни топшириш вақтида Ўрта Осиё ва Қозоғистон диний бошқармаси ҳайъатининг Раиси муфтий Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф ва бошқа диний арбоблар қатнашдилар.

Бўстонлиқ ноҳиясида табиий офат оқибатларини тугатиш штабига кўплаб озиқ-овқат маҳсулотлари берилди.

Меҳр-мурувват ҳаракати давом этаяпти.

Муҳаррир Жаббор РАЗЗОҚОВ.

«Ёш ленинчи»
«Молодой ленинец» орган ЦК ЛКСМ Узбекистана
Издается на узбекском языке.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ:
700083, ТОШКЕНТ
ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32-УЙ.
ТЕЛЕФОНЛАР:
ҚАБУЛХОНА — 32-56-58
ХАТЛАР БЎЛИМИ — 32-54-65.
513500 НУСХАДА ЧОП ЭТИЛАДИ.
ИНДЕКС: 64607.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Р. — 04233. Д. — 23457.